

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE • BROJ 211 • MAJ 2023 • GODINA XXXI • CENA 150 DINARA

Foto Nenad Bašić

- 68. POZORJE: ISKRA ŽIVOTA, MESO I KRV REALNOSTI
- OTRAGANJU ZA STAVOM
- AKO SE NE BORIŠ – TONEŠ
- SRPSKA POZORIŠTA DANAS I DAN POSLE
- NAGRADA „DEJAN MIJAČ“

Intervju:
JAGOŠ MARKOVIĆ
JOVANA TOMIĆ
GORDAN KIČIĆ
VUČIĆ PEROVIĆ
JULIJA PETKOVIĆ

Hronika pozorišnih događaja, februar – maj 2023. godine

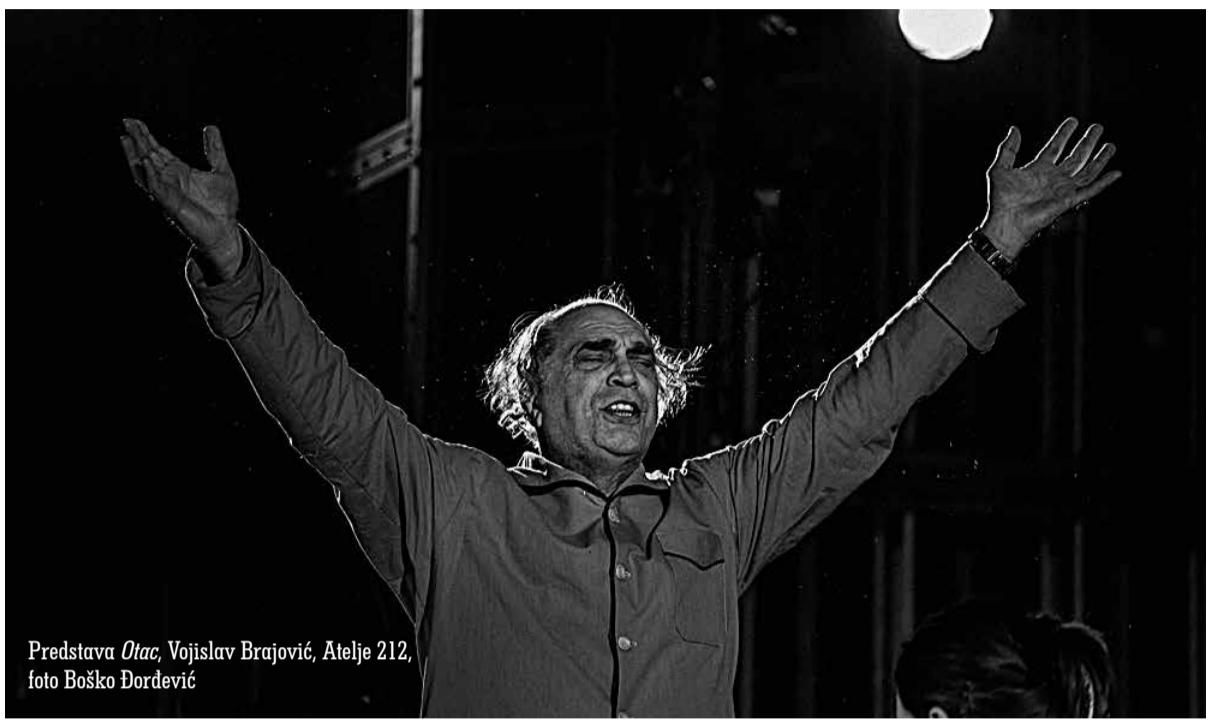
PROBUĐENI ŽIVOT POZORIŠTA (POSLE ZIMSKOG SNA)

Premijere, festivali, razmene...

Drugi deo pozorišne sezone je krenuo sa upadljivim probojem umetnički vrednih premijera. Predstava *Idiot* u Beogradskom dramskom pozorištu novi je rezultat autorske saradnje piscu Vladimira Taboševića, scenografa Aleksandra Denića i reditelja Ivice Buljana, koji su se prvi put umetnički sreli radeći predstavu *Tiho teče Misisipi*, takođe na sceni BDP-a. Kao i njihovo prethodno delo, i *Idiot* je vizuelno upočatljiva, razmaštana i simbolički podsticajna predstava, savremena u formi i značenjima. Radnja romana Dostojevskog, napisanog u drugoj polovini 19. veka pripoveda se iz ugla našeg vremena, naglašene površnosti i instant popularnosti. Linearnost pričanja se razbija uvođenjem efektnih monologa koji problematizuju savremena značenja romana, današnji smisao odnosa između dobra i zla, materijalnih i duhovnih vrednosti, društvene hijerarhije, kao i intimnih relacija. Radnja teče sirovije, direktnije i senzualnije, sa jedne strane, dok se sa druge uvide i vrlo izražajna stilizovana rešenja. Gomila praznih stolica gradi osećanje duboke praznine, odsustva života i potrebe da se ta pustoš nekako popuni. Druga važna tačka scenografskog rešenja je instalacija koja predstavlja krst, skrojen od kocarkskih aparata i mobilnog telefona, ekspresivan odraz izokrenutih vrednosti u našem vremenu, vizuelizacija ideje da je opsesija novcem zamenila tradicionalnog Boga. Eruptivna snaga mlađih i posvećenih glumaca, posred upečatljivo poetske dramatizacije i delikatne režije, osnova je izuzetnog uspeha ove predstave. Luka Grbić je neodoljiv u predstavljanju hristolikog Miškina, supitne duše nestvarne čestnosti, koju će kasnije rasplamati susret sa Nastasjom Filipovnom. Ona je u tumače-

nju Jane Marićić sirovija i histeričnija, zaražena praznim duhom, dijagnozom našeg vremena. Komičke epizode donosi igra Aleksandra Jovanovića, u ulozi lukaškog generala Ivolgina, kao i scene koje izvodi Mirjana Karanović, koja igra tražično usamljenu Lizavetu Prokojevnu, takođe zanesenu Miškinom šarmom, čija se dobrota ukazuje kao izvor neprilika, u svetu izgradenom na patološkom rivalstvu i nesnosnom licemerju. Sveti koji pozorište može da učini boljim, bar tokom tri sata trajanja ove predstave.

Na sceni Ateljea 212 premijerno je prikazana nova drama Florijana Zelera – *Otac* je deo njegove porodične trilogije, čiji je *Sin ranije*, takođe sa uspehom, postavljen na sceni Ateljea 212. U Zelerovoj dramaturgiji je primetno interesovanje za analizu tajni i laži u intimnim i porodičnim odnosima, za mešanje istine i fikcije, kao i za tragikomicnu obradu događaja, što su osobnosti i predstave *Laz*, premijerno izvedene u Beogradskom dramskom, u režiji Nikole Ljuce. U tumačenju *Oca* reditelj Paolo Madeli bira put stilizacije, vizuelno razgranatog, estetizovanog i dubinski emotivnog jezika. U izvođenju je bitno uključena grupa Koikoi, čiji je osnivač Marko Grabčević koji u predstavi igra Pjera, partnera Andreove čerke Ane. Sirova, garažna i opojna muzika Koikoi odgovarajuće prati radnju, diskretno odražavajući pritiske stvarnosti. U nekoliko prizora bend muzički vodi uzbudljivo horsko izvođenje songova, intenzivne odbleske suočavanja sa nepodnošljivom stvarnošću. Njihova poetska snaga je vid emotivne nadgradnje dramskog izraza, koja otkriva nemjerljivu scensku snagu spoja muzike i reči. Igra Voje Brajovića u ulozi Andree donela je sceniski efektan suds kontrasta, sabije-

Predstava *Otac*, Vojislav Brajović, Atelje 212, foto Boško Đorđević

nih u jednom karakteru. On je u isto vreme nemoćna žrtva demencije i razdražan starcić, čudljiv je i neodoljiv, pakostan i sladak. Hana Selimović igra njegovu čerku Anu, sušinski najtragičniju žrtvu okolnosti, raspečanu između brige za oči i neophodnosti da nastavi svoj život. Rasplet radnje sugerira važnost odgovornosti za sopstveni život, uprkos težini odluke, ali i vezivanja za okove patnje. Belina i jednostavnost scenskog prostora donosi na kraju osećanje mira, koje smenjuje napete

rastrzanosti, vizuelizovane u apstraktnoj slici u pozadini, prikazu bezglavog muškarca. Ova slika ozivljava estetiku Renea Magrita, sažimanjući složenu osećajnost predstave *Otac*, apsurd blizak spoj praznine i vredrine.

Na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu takođe je sa ogromnim uspehom i interesovanjem izvedena nova dramatizacija Seleničevog romana *Očevi i oci*. Autorski tim nove predstave odlučio se za nekonvencionalno, istraživačko, stilski i formalno vrlo provokativno i savremeno tumačenje ovog slojevitog, epsko-istorijskog, psihološkog i porodičnog romana. Polazeći od virtuozno ispisane sage o žestokim generacijskim sukobima u gradanskoj porodici Medaković, u prvoj polovini 20. veka, iz ugla Stevana Medakovića, spletu njezinih sećanja i razmišljanja, Kata Đarmati je ubličila scenski neobično podsticajnu dramatizaciju. Čini je dinamičan i živ, može se reći *postdramski* spoj, narrativnih i dramskih delova, međusobno sudarenih, ukrštenih, kao na bojištu, u ratu za probor glasa, za simboličko osvajanje prostora, identiteta. Naratori nastupaju individualno i kolektivno, pojedinačni glasovi se po potrebi izdvajaju iz specifičnog hora, da bi se ponovo stopili u kolektiv, gradeći općinjavajuću partituru, scenski moćnu, kao da je u pitanju ekspresionistička drama, ili opera, u kojoj glasovi predstavljaju košmarnu sredinu, u sukobu sa pojedincem. Režija Veljka Mićunovića dosledna je i precizna u ovom u celini delikatnom i uspešnom izvođenju, i može se reći da se estetski nadovezuje na jezik njegovih ranijih, takođe vrednih predstava, *Kičma* i *Radnička hronika*, na scenama Narodnog pozorišta u Subotici. U građenju scenske živosti su važni i glasovi glumaca, njihovo tiho, nežno, horsko pojanje, koje oblikuje različitu osećajnost, od ofanzivne i preteće, do one suprotne, umirujuće u odnosu na generacijsko-političke svade i razdore (kompozitor Nevena Glušića). Igra glumaca je u celosti vešta i detaljna, oni bez upadljivih slabosti iznose ovaj zahtevan dramaturško-rediteljski koncept, u predstavljanju naratora i likova.

U Beogradskom dramskom pozorištu održano je novo izdanje festivala „Naši dani“. Predstavljene su tri uspešne produkcije Crnogorskog narodnog pozorišta, stilski i žanrovska međusobno različite. Najveću pažnju je izazvalo gostovanje *Pokojnika* u režiji Egona Savina, predstava koja je odabrana i za ovogodišnje Sterijino pozorje. Nušićevu tamnu satiru koja se razračunava sa korupcijom i licemerjem, reditelj postavlja u apsurdno realističkom obliku koji izaziva gorak smeh. Bojan Dimitrijević stalozeno i uverljivo rediteljski predstavlja navodnog pokojnika Pavla Marića, izneverenog supruga i naučnika zgodenog licemerjem i metastaziranom trulču sistema. Njegov povratak iz „mrvih“ izaziva žestoke potrese, budi paniku i strah od gubitka privilegija, drmajući stubove društva. A činjenica

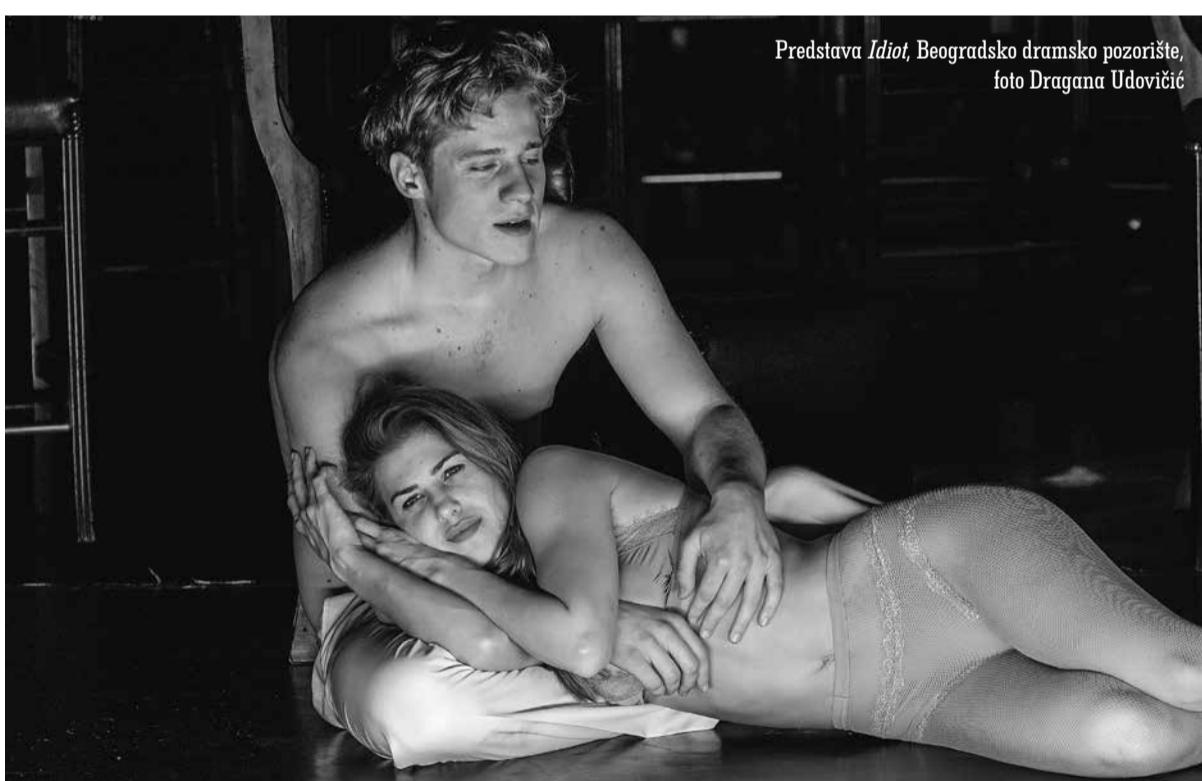
da ne uspeva da ih sruši, može se tumačiti kao simboličan znak nemogućnosti sistemске promene.

Na festivalu je prikazana i predstava *Bladi mun* rediteljke Ane Đorđević, osobna podgorička varijanta uspešne *Crne kutije* u BDP-u, odnosno delo inspirisano filmom *Savršeni stranci* Paola Đenovezea. Radnja prati prilično burne događaje tokom elegantne večere u kojoj učestvuje nekoliko parova, dugogodišnjih prijatelja. Naizgled skladni odnosi urušiće se kao kule od karata, takođe razotkrivajući nagonilate loži. Veštotočno izvedena, ova urnebesno smešna i sumorna predstava u isto vreme, suptilno nameće ideju da laži nisu prirodne, odnosno da istina uvek pronade put da se izlije, uz veće ili manje katastrofe.

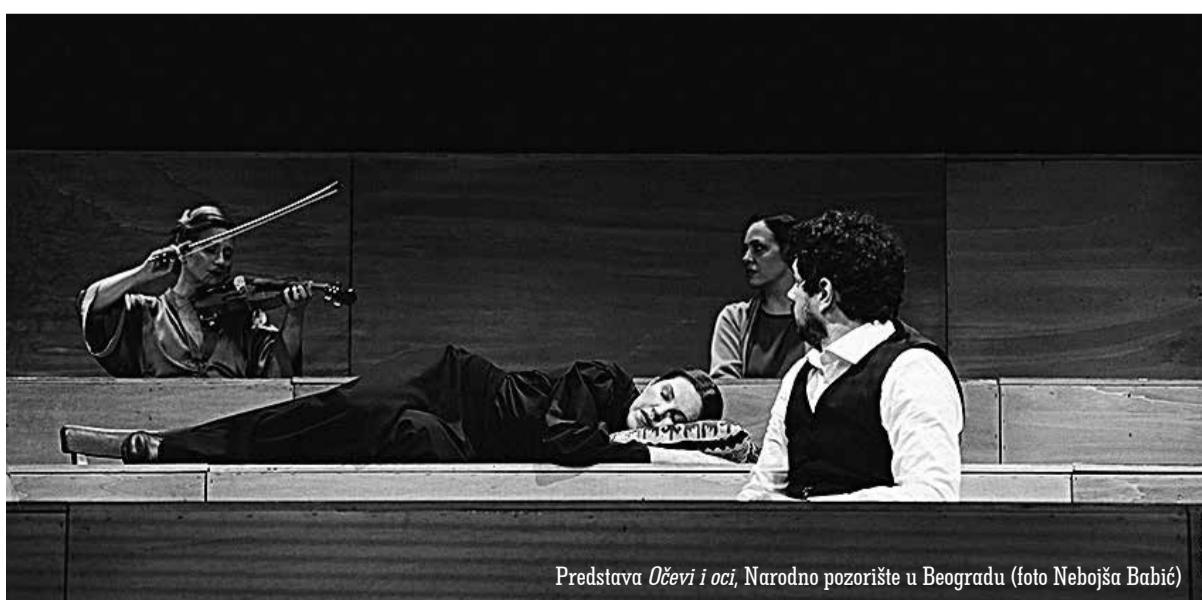
Beogradska publiku je bila u prilici da vidi i jednu stariju, nagradivanu produkciju *Ščeri moja*, istorijsku dramu čija je radnja smeštena u drugu polovinu 19. veka. Nastala prema tekstu Maje Todorović, u režiji Ane Vukotić, predstava ispisuje sudbinu najstarije čerke crnogorskog kneza Nikole Petrovića, kneginje Zorke. Baveći se političkom istorijom Crne Gore, drama održava i dalje brutalno prepoznatljive društvene mehanizme, grčevito držanje za okamenjenu tradiciju, političku batahost i samodovoljnost. Režija je prepoznatljivo poetska, razmaštana i općinjavajuća, naročito u scenama koje prikazuju tragičnost patrijarhata.

A na sceni Ateljea 212, gostovalo je pozorište Zong iz Sofije, koje je odigralo predstavu *Život je san*, u režiji Dine Markove. Drama Pedra Kalderona de la Barke, remek-delo španjolskog Zlatnog veka, šekspirovska je priča o spoznaji relativnosti političke moći, ali i ljudskog postojanja. Ovo izazovno, poetsko i filozofsко delo raspisliće priču o poljskom kralju Baziliju koji je zatvorio sinu Sigizmunda u tamnicu, zbog nagovestajuća proročstva da će biti nasilnik. Radnja je polaziste istraživanja odnosa između stvarnosti i iluzije, telesnosti i duhovnosti, kao i bede i sjaja življenga. Scensko tumačenje Kalderonovog dela karakteriše naglašena teatralnost i groteska, upadljiva fizička izražajnost glumaca, intrigantna vizuelna rešenja i košmarna atmosfera. Čudnovati rediteljski postupci uspešno grade jedan psiholičan prostor, slikovit izraz graničnosti postojanja, između sna i jave. Dosledno se prikazuju sukobi između tame nasića i svetla blagosti, između ostalog kroz uvođenje žive muzike na harfi, koja omekšava sveprisutan mrak tamnice, konkretnie i metaforičke. Raskošno razmaštano scensko čitanje Kalderonove parabole o privremenosti moći dokazuje da se sjaj ovog klasika nije ugasio, ni posle četiri veka od njegovog nastanka. Naprotiv. U našem vremenu vrtoglave hrzine življenga, prenaglašene materijalnosti i instant slave koja traje vorholovskih petnaest minuta, može se reći da je smisao dela *Život je san još izraženiji*.

Ana Tasić

Predstava *Idiot*, Beogradsko dramsko pozorište, foto Dragana Udovičić

Predstava *Očevi ioci*, Narodno pozorište u Beogradu (foto Nebojša Babić)

NAGRADE „BOJAN STUPICA“, „DEJAN MIJAĆ“, APELI, PREDLOZI...

Od aktivnosti Udruženja dramskih umetnika Srbije, reprezentativnog udruženja u kulturi za područje Pozorišna umetnost – scensko stvaralaštvo i interpretacija, u periodu od prethodnog broja „Ludusa“ do zatvaranja ovog broja, izdvajamo:

S obzirom na to da su se poslednjih godina pojavila značajna rediteljska ostvarenja relevantnih reditelja svih generacija koja zavrednuju učestalije nagradivanje, Predsedništvo Udruženja je odlučilo da se od 2024. godine Nagrada „Bojan Stupica“ za režiju, umesto bijenalno, dodeljuje svake godine.

Udruženje je polovinom marta Saopštenjem upućenom medijima podržalo kolege iz Pozorišta „Boško Buha“ i apelovalo na nadležne da se to pozorište „vrati, ostane i nastavi da radi u svojoj matičnoj kući“, u zgradu na Trgu republike koju koristi više od sedam decenija.

Vlada RS je početkom marta donela odluku o dobitnicima priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi, odnosno kulturi nacionalnih manjina. Od troje umetnika koje su predložili UDUS i Savez dramskih umetnika Vojvodine, koji imaju reprezentativnost za područje Pozorišna umetnost (stvaralaštvo, produkcija i interpretacija), priznanje je dobila Irena Tot, glumica-lutkar iz Zrenjanina. Od članova Udruženja priznanje je dobio glumac Radoš Bajić (na predlog Vlade RS).

Komisiji za imenovanje trgova i ulica u Beogradu upućen je dopis sa podrškom predlogu Marka Stojanovića, člana Udruženja i predsednika Svetske organizacije pantomimičara, da ulica u Beogradu dobije ime po Marselu Marsou, pantomimičaru, a 2023. je stogodišnjica od njegovog rođenja.

U okviru festivala Dani komedije u Jagodini 22. marta 2023. predstavljen je „Ludus“ broj 210, uz prisustvo teatraloga i pozorišnog kritičara Aleksandra Milosavljevića i Tatjane Nježić.

Posebno, s naročitim ponosom i radošću, ističemo da su UDUS i Sterijino pozorje ustanovili Nagradu „Dejan Mijać“ za rediteljski opus, koja će se, počev od ove godine, bijenalo dodeljivati domaćim i inozemnim rediteljima koji su ostavili značajan trag i doprineli razvoju pozorišne umetnosti Republike Srbije. Nagrada se sastoji od plakete, novčanog iznosa i monografije. Odluku o prvom dobitniku doneće tročlani žiri i saopštiti je na svečanosti zatvaranja 68. Sterijinog pozorja, 3. juna 2023.

Tim povodom podsećamo na mali deo onoga što je UDUS naveo u tekstu upućenom SANU, odnosno predlogu da Dejan Mijać bude primljen u tu, našu najznačajniju instituciju, što se, kao što je poznato, kasnije i dogodilo, a čime je Dejan Mijać postao prvi pozorišni reditelj član SANU.

Između ostalog, u tekstu predloga – uz podsećanje da je Dejan Mijać režirao 135 pozorišnih predstava – od prve predstave *Plug i zvezde Šona O'Kejsija* u Tuzli 1956, do poslednje *Višnjik A. P. Čehova* u JDP-u, 2010 – istaknuto je da je u ovdašnjem teatru režirao neke od najboljih i umetnički najrelevantnijih predstava, da je svojim režijama obeležio nekoliko epoha u istoriji najmanje tri ovdašnja teatara; Srpskog narodnog pozorišta, Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Pozorišta Atelje 212. Zatim da je trasirajući umetničke profile pojedinih pozorišta, presudno uticao na formiranje nekoliko naraštaja najznačajnijih srpskih glumaca, menjanju tokove njihovih karijera, usmeravajući ih ka repertoarima koji će ih učiniti amblema našeg teatarskog života. Takođe, da je domaćoj publici, kao i ovdašnjim teoretičarima i kritičarima, otkrivača zaboravljene ili skrajnute autore, predstavljač savremene inostrane dramske pisice koje, bez njegovih režija, ne bismo prepoznali kao i nama važne, u delima mnogih autora odgonećao i dimenzije njihovog stvaralaštva koje, do Mijačevih scen-

skih postavki, nisu bile slučene, svojim pristupom pozorištu afirmisao režiju kao autentičnu umetnost...

Apostrofirano je da se tokom svog stvaralačkog perioda jednako dugo i jednako uspešno hratio pedagogijom – predavao je glumu i pozorišnu režiju. Uzakjući na povezanost ovih oblasti kazao je i: „moje predstave bazirane su pre svega na glumačkoj igri koja podrazumeva međuigru između samih glumaca, kao i glumaca i publike. Uopšte, pojam dobre predstave je za mene podrazumevao dobro osmišljenu i osvećenu glumačku igru. Bavljenje pedagogijom za mene je bilo izvanredno područje za proučavanje i pripremanje glumačke igre i svaka nova generacija mlađih ljudi koji su dolazili na studije je značila pronalaženje novih pristupa i odgovora na nove zahteve. Tako se i vreme u svom protoku isprobavalo u mojim predstavama. Pedagogija režije je u osnovi viši formativni stepen istog.“

Kako je govorio, za njega je u režiji osnovno i najbitnije istraživanje uneobičavanja. „Igra je zapravo proces koji i u svom najmanjem delu otkriva onostrano“, tvrdi Mijać i dodaje, „a to je rasprskavanje realnog sveta u imaginativnom. Zato je ta igra od subjekta ka objektu i nazad ka subjektu neponovljiva i ne može se rutinski reprodukovati. Ta igra je otkrivalačka, svaka predstava je stalno traganje za onostranim. I nije cilj igre da predviđa, cilj je onostranstvo same ili, kako kaže Sterija ‘dogada se nešto umu neponatno, duhu nepoštivo’, a to nešto pojavljuje se u realnom vremenu i prostoru predstave.“

U pomenutom predlogu istaknuto je i da je Dejan Mijać umetnik koji je mnogo puta režirao predstave koje su ostale zapamćene kao umetnička dela za analu, jer je, uz skrupulozno poštovanje literarnog predloška, svojim režijama otkrivač suštinu pozorišta i lični stvaralački čin digao na nivo protagonistima i posebne umetničke vrednosti.

Uvodnik...

Stranice ovog broja Ludusa u velikoj meri posvećene su pozorišnim festivalima koji imaju posebnu ulogu u životu teatra.

A o tome šta nam pozorište znači – šta god ko govorio, mislio, podržavao, ne podržavao... – govor i iskustvo, presan život.

Primerice, već pred puštanje ovog broja u štampu gromoglasnim aplauzom ispraćena je premijera Urnebesne tragedije Dušana Kovačevića u režiji Jagoša Markovića, odigrana 15. maja u Narodnom pozorištu Beograd. Publika je zdušno, s naročitom pažnjom, zanosom, aplauzima na otvorenoj sceni pratila duhovitošću prožetu ubojitu scensku pripovest o urnebesu koji obeležava život jedne familije a čija se strahota sliča u kičmu i glavu deteta lomeći ih, i kao krik i vapaj odjekuje u njegovom pitanju – ko sam ja...

Kako su mediji preneli, Duško Kovačević je istakao da ga je potresao „sopstveni tekst od pre više od 30 godina. Moje osećanje poslednjih dana, od kako su se desile tragedije u OŠ ‘Vladislav Ribnikar’ i oko Mladenovca je – ne mogu da se pomirim sam sa sobom. Užasna krivica mada nisam učesnik. Ovo je kolektivna krivica. I svi ljudi koje znam imaju osećaj da smo kao društvo napravili ogromnu grešku. Predstava je direktni sudar sa životom“.

Ovaj broj Ludusa raden je volonterski i na smanjenom broju strana jer – nema sredstava. Novca nema, ali ima entuzijazma redakcije i saradnika, i svesti o potrebi za Ludusom, njegovoj važnosti...

U najkraćem: Mi vama poklanjamo Ludus a vi Ludusu poklonite budućnost!

Preki nalog vremena

O TRAGANJU ZA STAVOM U KOJEM SE ZRCALI NAŠA EPOHA

Pre samo tridesetak godina tadašnji hroničari ovdašnjeg teatarskog života nisu krili zabrinutost zbog (čini se) naglog porasta broja pozorišnih festivala. Kriza, ona društveno-politička, više nije bila *samo* na vidiku nego je dugo najavljivani raspud ondašnje Jugoslavije uveliko trajao. Bile su prekinute, odnosno „zamrzнуте“ veze između Srbije i ostalih republika SFRJ, nekih koje su još tada postale „bivše“ teritorije zajedničke države ili onih koje će to ubrzo postati. Sve dulje smo uranjali u očaj i beznade (iz kojih, evo, da danas nismo našli izlaz), a izgledalo je da se geometrijskom brzinom umnožavaju festivali na kojima su se nadmetali domaći teatri, da se svakodnevno radaju nove smotre, revije, da nastaju nečiji dani... Dešavalo se tih godina i da poneka manifestacija niotkuda osvane, da bude održana uz kakvu-takvu organizaciju, i, razume se, ocene da je sjajno što je osnovana, da su na njoj pred-

punim gledalištem i uglednim članovima stručnog žirija prikazane predstave koje potvrđuju vrhunski kvalitet našeg teatra i tako dalje... Mediji, međutim, nisu konstatovali da su koverti s predviđenim novčanim iznosima nagrada (jer su druga priznajna izostala) bile – pruzne. A koliko mi je poznato i ostale su...

Svekoliko stanje u svim segmentima društva, pa i kulture, bivalo je sve gore, već su se odvijali ratovi (u kojima, navodno, nismo učestvovali), a „kao predglavu“, što bi rekao naš narod, umnožavale su se prilike za pozorišna svetkovana. Kao da smo u to doba imali razloge da bilo šta slavimo i ičemu se radujemo. I ne samo da su nastajale nove manifestacije nego su tih godina besnili ratovi za prethodno ustanovljene festivale. Jugoslavije – govorili su „osvajači“ – više nema, i sada je momenat da sve institucije nastale u jugoslovenskom kontekstu budu prilagodene novom dobu. Bile su to surove bitke.

„Osvajači“ su na svojoj strani imali sve: vlast i odgovarajuće institucije, većinu medija, često i već izgrađene pozicije autoriteta u oblastima kulture i umetnosti, a najviše ih je podržavala ukupna društvena atmosfera. Naspram njih „branioci“ festivala i institucija uglavnom su imali *samo* vlastito poštjenje i kriterijume. A oni su bili zasnovani na dotadašnjem ugledu institucija / festivala (često međunarodnom) koje su branili, na visokim umetničkim standardima ranijih postignuća i, ništa manje, na argumentima, isto tako utemeljenim u sferi umetnosti.

U takvom ambijentu bilo je važno iskazati jasan i pošten stav – rediteljski, spisateljski, direktorski, glumački, dramaturški, kritičarski, selektorski... Svaki potez, svaka najava repertoara ili festivalska selekcija – o predstavama da i ne govorimo – bili su sagledavani iz samo jednog ugla, procenjivani su samo na osnovu jednog (zvaničnog) kriterijuma: ili su nacionalno i društveno (znači *državno*) podobni, ili pak to nisu. Na drugoj strani je bila vera u umetničku relevantnost onoga što je valjalo odbraniti i za šta se s uverenjem trebalo izboriti.

Oprilike u to vreme je, upravo na crti prethodnih konstatacija, Mijaču postavljeno provokativno pitanje: da li srpskim teatrom vlada „klan Dejan Mijača“. „Da“ – smesta je odgovorio reditelj – „i u njemu su moji najbliži saradnici, najbolji domaći dramski pisci, najbolja naša pozorišta, najbolji glumci, scenografi, kostimografi, kompozitori...“

U ovom odgovoru je, čini se, sadržana esencija ne jedino dela opštег Mijačevog rediteljskog i umetničkog stava, i ne samo jedinog (zlog) vremena i rđave društvene i teatarske atmosfere nego i svojevrsno uputstvo kako je moguće sačuvati vlastiti integritet. Istovremeno, Mijačev odgovor može da posluži i kao uputstvo onima koji se danas na razne i različite načine kod nas bave pozorištem.

U navedenom Mijačevom odgovoru se nalazi i (skriveno) kontrapitanje: kome i čemu je namenjeno ono što radite (pravite repertoare, režirete, glumite, kreirate, selektujete, kritičarski analizirate...)? Zadovoljenju lične suđe, društvenih i političkih (znači *državnih*) potreba trenutka, vlastitih ambicija, udovoljavanju interesa prijatelja, učvršćivanju vlastite pozicije, ulagivanju neprijateljima, najširem javnom mnjenju, vlastima...? Ili publici?

Ali ne samo sadašnjim gledaocima nego i budućim. Onima koji današnje predstave neće gledati, a možda o njima neće ništa ni čuti, ali će ih zato interesovati kako su *nekada* izgledale teatarske institucije, pozorišni repertoari, festivali, kritike. Onima, dakle, koji će zanimati kako je bilo u naše doba, u kavkova vremenu nastajalo *nekadašnje* pozorište i kakav su stav o teatru (a samim tim i o svojoj eposi) imali oni koji su ga stvarali, o njemu brinuli, mislili i pisali. I jesu li uopšte imali neki stav? Ili je njihove postupke, odluke, kompromise i izbore oblikovalo ono što su oni sami za sebe, u tom času, definisali kao *preki nalog vremena*?

Aleksandar Milosavljević

PARADOKS VELIKE POTREBE ZA NEŽNOŠĆU I EKSTREMNIH ODBRAMBENIH MEHANIZAMA REZULTIRA AGRESIJOM

Sistem nemilosrdno zahteva od nas produktivnost i ambiciju, što dovodi do toga da podižemo odbrambene zidove i blokade, da budemo takvi u stvari nismo. Postoji još jedna predrasuda, da će mlađi ljudi doneti prosperitet, da su vesnici novog, promene, boljikta. Ako iskreno pogledamo, u ovom svetu moja generacija nema infrastrukturu da doneše bilo šta novo. Mi vučemo korenje iz vrlo problematične prošlosti, mi smo produkt tih problema; nemamo iz čega da stvaramo nešto novo, lepo i revolucionarno. Štaviše, ne možemo da ostvarimo komunikaciju jedni prema drugima, ne možemo da budemo empatični, da ostvarimo nežnost. To je suština svega – kaže rediteljka Jovana Tomić, koja u Jugoslovenskom dramskom radi *Bolest mladosti*

Jovana Tomić (foto Duško Miljanović)

Izgleda da pisac *Bolesti mladosti* Ferdinand Bruckner zna o nama više nego mi o sebi samima. I više nego što bismo hteli da priznamo. A ni Brucknera, čije je pravo ime Teodor Tager, nismo se potrudili da upoznamo. Istina, u Beogradu je igran ubrzo pošto je napisan istorijski komad *Elizabeth od Engleske* i to u prevodu njegovog vršnjaka ističnog uklusa Stanislava Vinavera. Postavljan je još nekoliko puta, jednom u JDP-u. Postavljen je i istorijski komad *Napoleon I*, početkom devedesetih. U prevodu Renate Ulmanski igrali su Svetlana Bojković i Predrag Ejduš u Narodnom pozorištu. Recimo da je to manje-više sve. A Bruckner je živeo i pao u turbulentnim i tragičnim godinama između dva svetska rata, izbegao pred nacistima u SAD, tek se 1955. vratio u Berlin. I ostavio je preko dvadeset komada.

Komadi iz savremenog života, *Bolest mladosti* (1924) ili *Zločinci* (1929) neodoljivo podsećaju na nas. Grabež, silništvo i borba za opstanak vladaju u neoliberalnom ili tranzicionom, kako hoćete, društву kakvo je srpsko. U tom smislu, predstava koju u Jugoslovenskom dramskom pozorištu postavlja rediteljka Jovana Tomić može da se gleda kao naša savest. Jovana Tomić je 34. dobitnica nagrade „Bojan Stupica“, iza sebe već ima dosta predstava, a na repertoarima različitih pozorišta mogu se pogledati naslovi *Natan Mudri i Moj muž* u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, *Boli kolo* u NP Užice, *Krv crvenog petla* u NP Niš, *Kretanje* u Bi-tef teatru, *Revolt* u Ateljeu 212.

Komad je napisan pre gotovo sto godina a čini se da je aktuelan više nego što bismo mogli pretpostaviti. Aktualnost nije koincidencija. U čemu vidite sličnost ili bliskost dva vremena?

Na prvo čitanje, privukao me je direktni način komunikacije među likovima. Prvi utisak je da su likovi okrugli jedni prema drugima i to je aktuelno za današnji trenutak. Ujedno, to je generacijska drama. U Brucknerovom originalu to su tek di-

plomirani studenti medicine. Oni uopšte nisu naivni. Predrasuda starijih je da su deca naivna. I mladost pripisujemo naivnost, a mladost krije mnoge opasnosti. Iz priče saznavajemo da su imali teško detinjstvo. Dve stvari karakterišu ovaj komad: dobro su postavljeni osnovni postulati (tako da on dobro deluje i danas, ima univerzalnu vrednost) i inspirativan je za interpretaciju. Posle prvih čitanja, iza fasade likova kod kojih se ističe okrutnost, iza grubih reči kriju se psihološki profili ranjivih ljudi, koji imaju veliku potrebu za intimom, emocijama i zaštitom. Zapravo, ceo prvi deo teksta su ljubavni zapleti, ali daleko da to olakšava interpretaciju osnovne teme.

Kako biste odredili glavnu, stvarnu temu?

Ključ je u tome da smo naučeni da je iskrenost slabost; trenirani smo da skrivamo svoje slabosti i zato otežano komuniciramo sa drugim ljudima. To je zato što smo stalno u defanzivnom, odbrambenom stavu. Ljudi imaju potrebu za nežnošću, prijateljstvom, da budemo otvoreni i kažemo – za ljubavlju. Danas je teško više nego ikad pre realizovati se, jer smo naučeni da treba da budemo okrutni, grubi, nedodirljivi da bismo u ovom sistemu bili produktivni, da dajemo svoj maksimum, da budemo ambiciozni, da cilj opravdava sredstvo i da ne biramo sredstvo kojim dolazimo do cilja. To stvara jednu dinamiku gde nema prostora za intimu i empatiju.

Sistem nemilosrdno zahteva od nas produktivnost i ambiciju, što dovodi do toga da podižemo odbrambene zidove i blokade, da budemo takvi kakvi u stvari nismo. Postoji još jedna predrasuda, da će mlađi ljudi doneti prosperitet, da su vesnici novog, promene, boljikta. Ako iskreno pogledamo, u ovom svetu moja generacija nema infrastrukturu da doneše bilo šta novo. Mi vučemo korenje iz vrlo problematične prošlosti, mi smo produkt tih problema; nemamo iz čega da stvaramo nešto novo, lepo i revolucionarno. Štaviše, ne možemo da ostvarimo komunikaciju jedni prema drugima.

Emocije su jako duboko potisnute, nema iskrenosti, mi ništa ne možemo da ispoljimo i kažemo: „Ja se osećam tužno“ ili „volim te“, jer su to odmah znaci ranjivosti. Ne smem biti ranjiv jer neću preživeti, biću eliminisan kao neadekvatan. Podsvest je prepuna potisnutih emocija koje ne smeju da izđu u prvi plan. U prvom planu mora da bude borba.

Pa ipak, neki likovi poput Frederera su u toj svojoj surorosti potpuno iskreni, zar ne? I meni je u prvom čitanju izgledalo da on inicira dramski zaplet, a nije li zapravo on samo konstatovao pravo stanje stvari...

Svaklik je zanimljiv. To je grupa prijatelja u kojoj su jasni prototipovi i koji prave dobru dinamiku. Freder je kompleksan, stariji je od ostalih, ima više životnog iskustva i vidi stvari kakve jesu. On shvata probleme društva, svojih prijatelja i sebe samog, ali ne može da nade izlaz. Prokletstvo je kada vidiš da ne valja, a ne znaš rešenje. Zato on ostaje u grupi sa iskrenošću koja je baš surova. Pokušava nekome da ukraže kako bi mogao da bude bolji ako bi se suočio sa svojim strahovima i manama. On uočava mane, pa preko njega najviše shvatamo apsurd tog sistema.

Izgleda da on otvara prostor za autodestruktivne poteze kod likova koji se kako-tako trude?

Zanimljivo je kako drugi shvataju to što on govorii, jer govorii istinu na surov i destruktivan način. Na primer, ako bi trebalo da se suočim sa nečim lošim u sebi, i vi mi kažete da nisam dobra osoba, trebalo bi da imam visok stepen samosvesti, rada na sebi i kontakt sa samom sobom da kažem hvala na mišljenju, oticiću kući i o tome sve-mu razmislit. Ali ako postoji kompletan blokada emocija, duboko potiskivanje bilo kakvog emotivnog sadržaja, onda apsolutno ne mogu da prihvati.

tim to što mi kažete. Zato se Frederove reči tumaće kao napad i provokacija.

Posebno mi se čini da su zamućeni muško-ženski odnosi. Žensko mora biti fino, uzorno, majčinsko. Čak je moguće izvesti i karakterizaciju po imenima, ili se varam? Mari kao Majka Marija?

Imena likova su indikativna. Recimo, Alt je poigravanje sa pojmom star a reč je o najmladem članu grupe. Dve godine je proveo u zatvoru; on je starmali, vrlo iskusan čovek.

Osim s imenima, Bruckner se poigravao i u jeziku komada: od salonskog govora, citata Getaea, Ničea, Novalisa do direktnih napada i beskrupulzne dijagnoze izvršene nekom svom bliskom. Ova drama je mešavina dva načinagovora, što mi je takođe zanimljivo i inspirativno.

U kom žanru radite? Pravite li građansku dramu? Ekspresionističku dramu?

Primarni cilj mi je da se bavim potisnutim emocijama i zašto su one potisnute. Ali paradoks je velike potrebe za nežnošću i ekstremnih odbrambenih mehanizama rezultira agresijom. Želela bih da sve što je potisnuto kod likova dopre do publike i da publika prepozna njihove ranjivosti. Tako da je ovo jedan kroz jedan, melodrama. (smeh)

Čisto sumnjajam. (smeh)

To je moje konceptualno polazište.

Jovana Tomić, Nagrada za režiju Bojan Stupica za 2021, za predstavu *Kretanje* (foto Vukica Mikača)

Kada sam pripremala rediteljski koncept i razmišljala o pristupu, osetila sam da može da bude zamka što Brukner seje u naznakama ekspresionističke replike, što može da vuče na afektivna stanja. Ako istorijski gledamo, ekspresionizam je široka odrednica epohe. I u okviru nje imamo ceo jedan talas „nove objektivnosti“ koji je bio odgovor na ekspresionizam. Njima Brukner pre pripada: oni su bili uzemljeni u realizmu, vraćali su se na stvarnost. Da, imamo pomešane emocije, posleratne traume, hajde da vidimo gde je stvarno čovek? Šta se dešava u stvarnosti, u malim stvarima? Da se vratimo u realan život a ne samo da smo preplavljeni emocijama, bojama... Zato pričam o metodama. Brukner ima utemeljenje u realizmu iako je atmosfera nabijenih emocija i trauma. On se bavi mikroproblemima pojedinca.

Brukner je i sam bio student medicine, ali ta autobiografska činjenica nosi i svoju metaforiku. Junaci umesto da pomazu, paradoksalno idu mi-mo svojih znanja ili ih pogrešno koriste. Kako je moguće da budu slepi kod očiju?

Zaista je dobro odabralo struku. Medicina je najhumaniji i neophodan poziv, ali je i elitistički. Potom, kako je izražen sindrom igranja boga: postoji svest da je u mojim rukama ljudski život. Kod žena je izržena ambicija: one ratuju jedna protiv druge, koja će biti najbolja studentkinja, koja će prva položiti sve ispite, koja će diplomirati. Beskompromisna ambicija vodi ka destrukciji drugog, „da bih ja došao do cilja“, ili u slučaju Dezire, do pogubne auto-destrukcije. Toliko o perspektivnoj mladosti. Mislim da je Brukner u ovome komadu bio iskren ne samo što se tiče medicine i drugih toponima sopstvenog života nego je pisao o stvarima koje ga muče.

Naslov je konstatacija, otkriva jedno stanje bolesti. Kako se igra stanje?

Da, već je uspostavljena dijagnoza, kaže se, bolest mladosti. Ne znam kako će se prodati karte sa ovakvim naslovom (*smej*). Šalim se. Zaista mislim da je naslov poetičan i intrigantan. Da sam gledalac, zanimalo bi me da vidim koja je to dijagona. Ali moj cilj nije da dam odgovor. S obzirom na to da je paradoksalna situacija, ne postoji jedan tačan odgovor: omladina je danas ovakva ili onakva, zbog ovog ili onog. Didaktika uopšte nije naš zadatok. Mislim da postoje stručnjaci koji daju odgovore, a naš zadatak je mnogo delikatniji: da napravimo od ove grupe prijatelja ljude od krvi i mesa, sa svim manama i vrlinama i vidimo šta se dešava među njima. To je svega sedmoro ljudi a ne celo društvo ili generacija mlađih.

Budući da ste potpisali i adaptaciju teksta, koju vrsta intervencija je u pitanju?

Uspela sam da radnju koja je razvучena na nekoliko dana svedem na 24 časa, što je zaostriло okolnosti, motive i ciljeve. Suženo vreme intenzivira radnju i emocije. Na strogo formalnom planu, postupci su iz drugog psihičko-emotivnog ključa. Nema drugih radikalnih izmena. Na nivou dramaturgije došlo je do spajanja određenih scena. U rediteljskom smislu, najveća intervencija na tekstu je da ćemo prikazati diplomsku proslavu jedne od junakinja, dok je u originalu tu samo vremenska elipsa.

Brukner je prvi put igran u Beogradu još 1932. godine. Ali izgleda da nismo imali sreće sa sukcesivnim retkim postavkama. Šta misliš da je razlog?

Ne znam zašto se ne igra više jer je vrlo popularan u germanskim zemljama i u Evropi. Ima mnogo stvari koje mi nisu jasne kod nas, pa je to što se Brukner nije igrao najmanji problem (*smej*). U Nemačkoj je ovaj komad opšte mesto, *evergreen*.

Možete li da napravite paralelu sa piscima iz naše sredine koji su nam kudikamo poznati i koji pripadaju istoj posleratnoj „izgubljenoj generaciji“?

Svaka epoha ima svoje „izgubljene generacije“ i ne treba ih generalizovati. Ovo je prostо se dan prijatelja i pratimo šta se sa njima zbiva.

Jelena Kovačević Barać

DA LI SU NAM I ZAŠTO POTREBNI FESTIVALI?

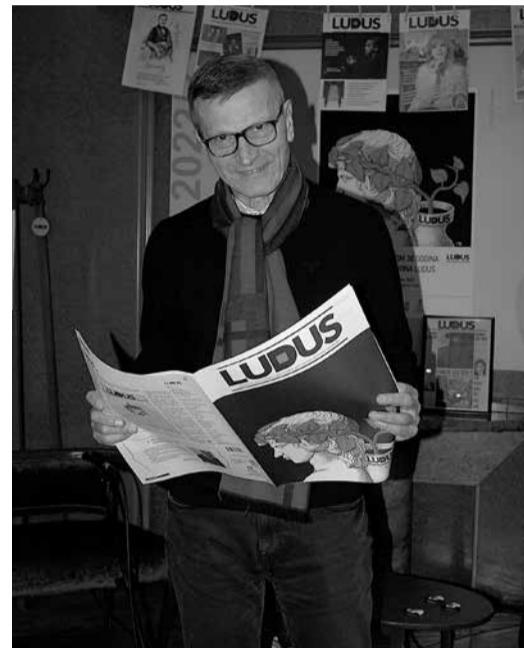
Svetlana Bojković:

Uvek sam bila za festivale. I ostajem pri tome, zato što je to jedinstvena mogućnost da se susretu ljudi iz različitih gradova, sredina sa publikom koja nema priliku da ih često gleda u svom mestu življenja. To je međusobno upoznavanje sa različitim stilovima, radovima, žanrovima u teatrima. Jednostavno je dragoceno da se ponudi slika, presek pozorišne umetnosti na teritoriji cele zemlje i šire. Ako su međunarodni festivali u pitanju, onda publika dolazi u kontakt sa još više različitih predstava i kultura, uključujući u taj krug i BITEF, brojne internacionalne festivale za koje svakako navijam. Naravno, bez obzira na finansijske okvire, jer se toliko novca bacaa na nepo-

finansijskim okolnostima, uz napomenu da ta sredstva ni-kako da rastu, već imamo smanjeni iznos u odnosu kada smo počinjali pre 15 godina. Ali od festivala ne odustajemo.

Nebojša Bradić:

Festivali, bilo da su tradicionalni ili novi, potrebniji su nam danas više nego ikad. Razumevanje vrednosti i uticaja kulturnih iskustava sugerise da kada se ljudi angažuju u kulturnim aktivnostima – pozorišnoj predstavi, na primer – aktivnost ima tri nivoa uticaja. Prva se dešava tokom

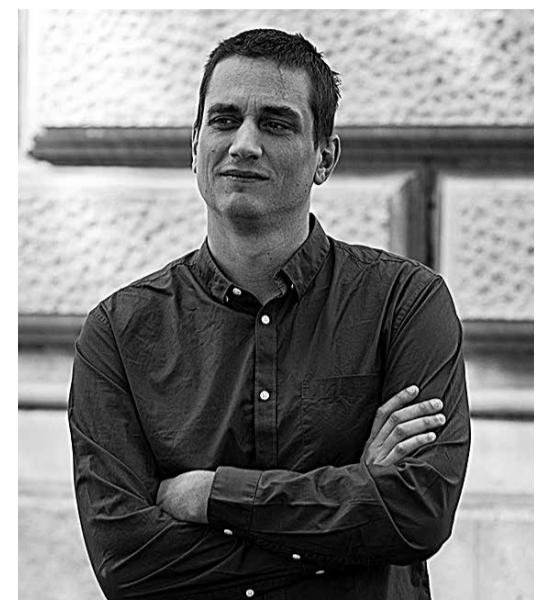
Nebojša Bradić (foto Vukica Mikača)

trajanja same aktivnosti. To je sasvim očigledno jer se dešava pred očima gledaoca. Drugi nivo je manje očigledan, dešava se u satima i danima posle umetničkog događaja, sa efektima koji uključuju emocionalno i duhovno uzdizanje, učenje i kritičko promišljanje. Treći nivo može da se nastavi nedeljama, čak godinama posle je neko prisustvovao umetničkom događaju. Koristi od toga su prisutne sve vreme. Što češće ljudi prisustvuju umetničkim festivalima, veći je kumulativni uticaj ovih događaja na njihove živote. Frojd je svoje čuveno pismo Ajaštanju iz 1932. završio rečenicom: „Sve što podstiče razvoj kulture istovremeno deluje protiv rata.“

Filip Vujošević:

Značaj održavanja pozorišnih festivala bi se najlakše mogao podeliti na dva dela: onaj koji se odnosi na kulturnu razmenu i razmenu iskustava umetničkih praksi između pozorišnih umetnika i profesionalaca, i onaj koji se odnosi na efekte na publiku ili zajednicu u kojoj se održavaju.

Na planu razmene iskustava između umetnika, rekao bih da se to najpre odnosi na regionalne i međunarodne festivale. Pored mogućnosti da se umetnici upoznaju sa radom svojih kolega iz drugih sredina gledajući predstave, postoji i čitav korpus aktivnosti koji služe ovoj svr

Filip Vujošević (foto Jelena Janković)

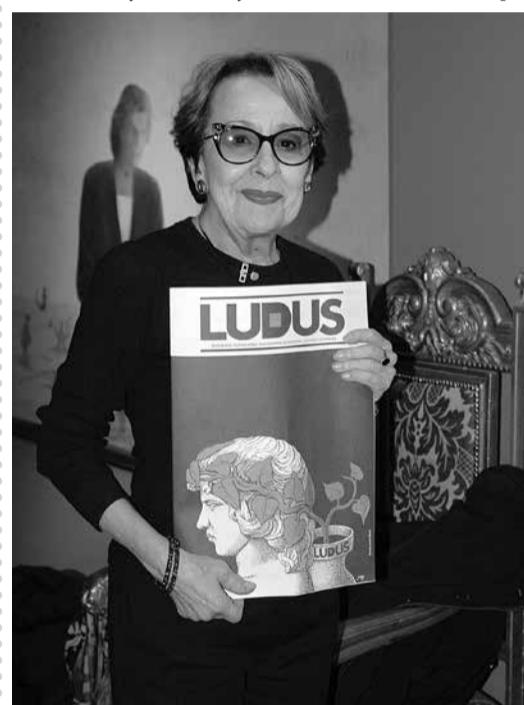
si. Tu mislim, kako na radionice, debate i tribine, tako i na neformalne vidove komunikacije i razmene iskustava.

Što se tiče dela koji se odnosi na publiku, uz sve uvažavanje potrebe umetnika da razmenjuju iskustva i umetničke prakse, čini mi se da je on, ipak, neuporedivo važniji. Ovo se pogotovo odnosi na festivale koji se održavaju u manjim sredinama, onima u kojima nema mnogo kulturnih dešavanja. Odlazak u pozorište, u okviru festivala ili van tog konteksta, ima smisla onda kada je nekome zaista važno da pogleda pozorišnu predstavu i kada ima istinsku potrebu da učestvuje u „ritualu“ pozorišta. Biće bi logično da je ovakva potreba u manjim sredinama mnogo izraženija.

Patrik Lazić:

Za mene kao mlađog umetnika festivali su potrebni kako bi skrenuli pažnju na nova lica. Kako bi nam pružili priliku da svoj rad prikažemo uz neka već poznata i afirmisana pozorišna imena. Još ako osvojimo i neku nagradu, a da se ne lažemo svima nam je to važno, to daje lep zamajac za dalji rad. Danas postoji mnogo festivala, različitog nivoa kvaliteta i profilisanosti i često se čuje u javnosti da sve to zajedno gubi smisao s tolikom hiperprodukcijom festivala. S time se ne slažem. Ta kritika uglavnom dolazi iz razmatrenosti života u glavnom gradu gde ti je svako pozorište dostupno. Festivali u unutrašnjosti su za lokalno stanovništvo veliki događaj koji ostane dugo da živi u njima. Nemam zato ništa protiv da ih postoji još toliko, ali neka budu kreativnije mišljeni, neka hrabrije biraju perspektive i selekciju. Volim kada moje predstave učestvuju na afirmisanim festivalima, ali intimno mi je još važnije kada učestvuju na nekim manjim festivalima koji pored umetničkog kvaliteta neguju i društvenu odgovornost prema trenutku u kojem živimo, koji probijaju neke stvarne ili zamišljene granice.

Na primer: Mirdita, Hartefaktov Prajd pozorišni festival, Sinergy... Milica Kosović

Svetlana Bojković (foto Vukica Mikača)

trebne stvari. Kultura tavori, pa zašto onda ne bi bili plaćeni festivali. To nije nikakav luksuz, to je obrazovanje i kultura, i potreba.

Andraš Urban:

Festivali su naš pozorišni okvir, putokaz neophodan prvenstveno zbog komunikacija, druženja, razmene energije, umetničkog izraza kako učesnika, tako i gledalaca za

koje je to svojevrsna svetkovina. Ako je o festivalu „Dezire“ u Subotici reč, onda govorimo o sadržaju koji se razlikuje od onoga što na repertoaru tog pozorišta gledamo.

Mi tražimo predstave koje donose nešto što je novo, značajno bilo u umetničkom, ili društvenom kontekstu u kojem nastaju. Naravno u velikoj meri odlučuju i finansijski okvir: što se može pozvati, uvrstiti u festivalsku selekciju зависi od materijalnih momenata. Pozorišni festival je skupa priča u odnosu na naše prihode i prilike. Mi se delom finansiramo preko konkursa grad Subotice, fondacije „Be-tlen Gabor“, Ministarstva kulture Srbije... U svakom slučaju mi naš festival od samog starta stvaramo u skromni

Andraš Urban,
(foto Edvard Molnar)

Patrik Lazić
(foto Ida K. Rosanda)

ISKRA ŽIVOTA, MESO I KRV REALNOSTI

Dvanaest predstava na ovogodišnjem Pozorju; osam u takmičarskoj selekciji, tri u programu „Krugovi“ i jedna u čast nagrađenih

Predstojeće 68. Sterijino pozorje biće održano od 26. maja do 3. juna, a selektor Milivoje Mladenović je, predočavajući javnosti svoj odabir pod naslovom „Čovečnost – usponi i sunovrati“, naveo kako obrazloženje selekcije, tako i niz podataka koji govore o pozorišnom životu, domaćem dramskom tekstu, vremenu...

TEMATSKI RASPOV

U minulom selepcionom ciklusu odgledao je 57 predstava nastalih prema delima pisaca koji pišu na srpskom i drugim jezicima koji se govore u Srbiji, a od tog broja su čak 32 prizvedbe originalnih domaćih dramskih dela, ili dramatizovanih proznih i poetskih dela, ili autorski projekti, što svedoči o višegodišnjem pojačanom interesu za domaću dramu.

„Veliki je dijapazon individualnih dramskih rukopisa, formalno-stilskih obeležja i smerova istraživanja i metamorfoza dramskoga pisma, ali i kvalitativnih razlika u ovlađavanju nekim novim dramaturškim strategijama i tehnikama dramskog stvaranja. Na našim pozornicama izvode se tekstovi tradicionalne dijaloske strukture, ali su sve frekventniji i monološki uobičajeni dramski tekstovi u kojima dominira naracija ili poetizovan diskurs“, kaže Mladenović.

Dodata da je tematski raspon izvedenih predstava raznoradan i stvaralački inventivan, dramski i teatarski provokativan.

„Već nekoliko sezona u pozorištima Srbije izdiferencirala se tematska celina čiji sadržaj čine brojni oblici

nasilja nad ženama, bez obzira na njihovo životno doba, obrazovanje ili imovinski položaj. Problematika statusa žene u patrijarhalno uredenom društvu, domet i obuhvat istinskih promena u toj oblasti, mogućnost samorealizacije žene izvan tradicijom dodeljenih uloga, i dalje su široko polje za ogledanje dramskih pisaca. Problem nasilja nad ženama i pitanje njihovih prava u društvu – nažalost i dalje je goruća tema na ovim, i ne samo ovim prostorima“, rekao je selektor.

Takođe, raširene su i intimistički ili politički intonirane obrade migrantskog pitanja, distopijske vizije, dramska razmatranja rata i njegovih posledica...

„Sve je to i dalje prisutno, a možemo strahovati, nažalost, da će evo najnovijih ratnih pustošenja u Ukrajini i u budućnosti dramski i pozorišno biti artikulisan. Nekе drame imaju u osnovi aktuelizaciju ili inspiraciju na laze u intertekstualnim vezama s motivima iz svetske i domaće dramske književnosti, ili im se u osnovi nalazi biografska ili autobiografska grada javnih ili istorijskih ličnosti (Grigorije Božović, Milica Stojadinović Srpkinja, Josip Broz Tito, Aleksa Šantić). Ta dramska istraživanja počivaju na opšteprihvaćenim biografskim činjenicama ili se formiraju kao komičke i parodične persiflaže nacionalne istorije ili fenomena savremenosti (fabrika Crvena zastava). Prisutna su u našoj pozorišnoj praksi i dramska istraživanja u području ličnog identiteta u odnosu na kolektivne identitete i društvenu zajednicu, na porodičnom i nacionalnom nivou. Neka od pozorišnih ostvarenja nametnula su svojom dijalogičnošću i polemičku usredotočenost na bolna pitanja savremenosti (migrantska

kriza, autoritarni režimi, angažovane predstave u smjeru zelene inicijative, socijalna položaj radništva u svetu krupnih kapitalista (ostati ovde ili otići), isповest lekara „astarabajera, na primer) i svojim dejstvom ukazala na njihov pozorišni potencijal.“

Izbor predstava za Sterijino pozorje, po Milivojevićevim rečima, pokazuje i status srpske drame u regionu, Evropi i velikom svetu.

„Dela domaćih dramskih pisaca u ovom trenutku najprisutnija su na pozornicama u Sloveniji: drame Dimitrija Kokanova (inče uz Tijanu Grumić trenutno najproduktivnijeg i najčešće angažovanog dramskog pisca i dramaturga) izvode se u SNG Nova Gorica (*Odjednom, reka u režiji Kokana Mladenovića*) i Ljubljani (*Kretanje u SNG Drama u režiji Juša Zidara*, a *52 herca* (*Najusamljeniji kit na svetu*) Tijane Grumić u SNG Nova Gorica. Takođe se igra i *Rolerkoster* Jelene Kojgo u Mladinskom gledalištu u Ljubljani, a Milan Marković Ramšak u PG Kranj čeka premijeru dela *Kišni dan u Gurviču*. U Sloveniji (Gledalište Koper) izvodi se i *Sumnjava lice* u režiji Kokana Mladenovića. *Ožalošćena porodica*, klasika naše komediografijske, izvedena je nedavno i u Hrvatskoj, u zagrebačkom teatru Kerempuh. U Severnoj Makedoniji, u teatru u Strumici igra se *Pomorandžina kora* u režiji Dragane Miloševske. U Bosni i Hercegovini izvedene su dve predstave Zlatka Pakovića: *Grobnica za Borisa Davidovića kako je danas zidamo* u Bosanskom narodnom pozorištu u Zenici i *Pedagogija otpora* Branka Čopića u koprodukciji Centra OMAHA Cazin, Kulturnog centra Bihać, Narodnog pozorišta Tuzla i Kulturnog centra Novi Pazar.“

Istiće da je „opšta estetska vrednost pozorišnih predstava bila je vrhunarsavni kriterijum odabira predstava za takmičarski program 68. festivala Sterijino pozorje. Tek potom, ili istovremeno s tom vrednošću, kao eventualne dodatne kriterijume selektor je udruživao njihov ekskluzivitet, kulturnu različitost, istaknutu modernost, istraživačku usmerenost, estetski radikalizam, umetničku apartnost ili izuzetnost, i drugi faktore. Oslonac tokom celog selektorskog ciklusa bila je parafraza misli Pitera Bruka: Iskra života, meso i krv realnosti, mora da bude prisutna u svakom trenutku pozorišnog čina“.

TAKMIČARSKA SELEKCIJA

Deca (opera u 17 pesama na muziku Irene Popović, po romanu Milene Marković; kompozitorka i rediteljka Irene Popović; Narodno pozorište Beograd)

U ovom predstavi je scensko čitanje drame prešlo u scensko pevanje romana, i tako se transformisalo u sažetu muzičko-scensku formu koja sledi hronološki niz priča, intimnih istina i proživljenih trenutaka u detinjstvu. Sa scene se ori bunt i individualnost, protest protiv generacije roditelja, ali i učitelja, konkretno i simbolički shvaćenih, prezir lažnog moralu i malogradanštine. Glumci i operski pevači su monolitno kolektivno telo, odnosno identitet koji, na skoro pustoj sceni, igraju svoj doživljaj ljudskog bola i radošti, posrđanja i uspenja. *Deca* nisu dramska, nego muzička predstava čiji je unutrašnji dinamični motiv muzika Irene Popović Dragović, koja se razvija sve jače i jače da bi u završnici ekstatično artikulisala misao Milene Marković „nismo ljudi nego neka strašna deca“.

Gospodica (pisac Ivo Andrić, dramatizacija Vanja Ejodus, režija Đurđa Tešić; Narodno pozorište Republike Srpske, Banja Luka, Republika Srpska)

Vešt je spoj epskog i dramskog načinila Vanja Ejodus dramatizujući roman *Gospodica*. Duhovno posnuće protagonistkinje Rajke ima začetak u traumatično doživljrenom i protumačenom amanetu njenog oca o važnosti štednje. Rediteljski postupak Đurđe Tešić odiše poetski naglašenom stilizacijom i vizuelizuje dva sučeljena pogleda na svet: racionalnost „običnog“ sveta, s jedne strane, i izvito-perenost tvrdičlukom zahvaćenog bića, s druge strane. Dinamika predstave sa nimalo bezazlenom metaforičkom slutnjom o Novcu kao vrhunaručnom gospodaru ljudskog života, podstaknuta je, koliko komičnim situacijama u koje zapada glavna junakinja, toliko i muzičkim ritmovima

i funkcionalno upotrebljenim songovima koji prate radnju i uspeло доčaravaju atmosferu Sarajeva i Beograda tridesetih godina prošlog veka.

Noćna trajla (pisac Aleksandar Popović, režija Branislav Mićunović; Narodno pozorište Niš)

Najveći domet režije Branislava Mićunović u predstavi *Noćna trajla* je zvonko i razgovetno preciziranje i žanra i dramske radnje. To je sada slika mentaliteta, ultrazvučni snimak naše naravi s tendencijom da se razbijeni elementi dramske radnje pribiju, da se jezikom obujmi sva kompleksnost ljudskog roda, pojedinačnih žitija običnih smrtnika i njihovog kolopleta i batrganjia u društvenom i političkom brlogu, ne odričući mu poetski i filozofski smisao ni jednog trenda. Ime nešto u Noćnoj trajli od nasleda scenskog ritaula, suptilno i visokoestetizovno, koje deluje zavodljivo na čula gledalaca.

Pokojnik (pisac Branislav Nušić, režija Egon Savin; Crnogorsko narodno pozorište Podgorica i Centar za kulturu Tivat, Crna Gora)

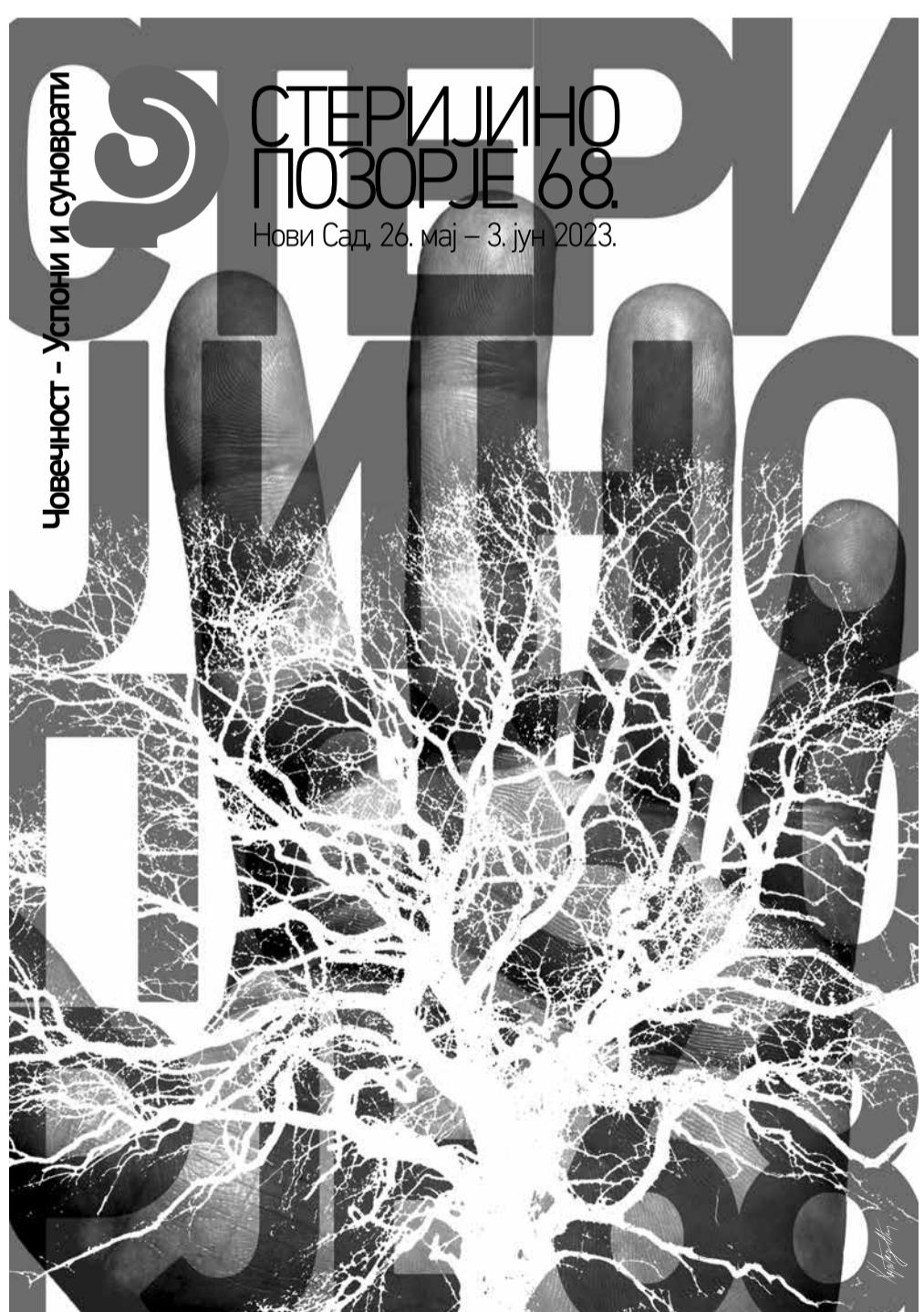
Suzeta, ostra, opaka crna komedija, tamna groteska, sa nesumnjivim česticama kriminalističkog žanra (varijsate na to žanrovsko određenje, koliko vam drago!) ali to je rediteljski sprovedeno tako da ne remeti ni bogatstvo, ni kompleksnost Nušićeve drame, a uz sve to je jezički prilagodena crnogorskom kraju. Svejedno, tako izmeštena, ili ne, ona svakako sasvim dobro pristaje našem dobu. Pokojnik je, bez dvoje, čista društvena satira, u kojoj je reč o tome kako kriminalci prikriveni plaštom krupnog kapitala porobljuju neskriveno poštene građane, a uz sađeđstvo sudstva, medija, policije i politike. Pokojnik Egoна Savina je žestok obračun sa lažnim društvenim moralom, licemerjem, korupcijom, lopovlukom i drugim oblicima nepočinstvu u miljeu takozvanog visokog društva.

Uspavanka za Aleksiju Rajčić (pisac Đorđe Kosić, režija Jug Đorđević; Narodno pozorište Beograd, Fondacija Novi Sad – Evropska prestonica kulture, Sterijino pozorje Novi Sad)

Fragmentarna dramska pripovest u stihu o tužnom, gubitničkom statusu žene u okovima patrijarhata, o sudsaru snevanog i surove stvarnosti. Kosićeva drama izvanredne poetske vrednosti u svom središtu ima priču o zločinu koji počini žena usled nemoći da se odupre muževljevom zlostavljanju. Na osnovu knjige Zatvorenice – Album ženskog odjeljenja Požarevačkog kaznenog zavoda Milutina A. Popovića, autor je izgradio dramu koju odlikuje, fascinantno podražavanje forme narodne poezije (uspavanke, naricaljke, dodolske pesme, itd.) u spaju sa grubim jezičkim iskazom naše savremenosti što kontrastiranjem rezultira izvanrednim dramskim predloškom za nastanak predstave čudesne lepote u režiji Juga Đorđevića u kojoj se prepliću elementi tradicionalnog i brehovskog teatra.

Yankee Rose (pisac Slobodan Obradović, režija Miloš Lolić; Beogradsko dramsko pozorište)

Duhovita, groteskna i gorka priča u kojoj se na crno-humorni način „razbijaju“ gotovo sve paradigme o Americi. Polazeći od pseudobiografije En Nikol Smit, američke manekenke, glumice, televizijske zvezde i Plejbojeve

STVARNOST U OGLEDALU

lepotice i televizijske ličnosti, Slobodan Obradović gradi univerzalnu dramsku priču o tragičnoj sudbini žene. Miloš Lolić ovu priču o usponu i padu jedne od bezbrojnih kopija Merilin Monroe, rediteljski komponuje kao spektakularnu žanrovsku mešavinu mjužikla, lutkarskog pozorišta i vodvilja. Ispitujući fenomen „američkog sna“, predstava se razvija komedijski razuzdano (zahvaljujući ne malom udelu metateatarskih čestica), raspevana, da bi se sva žanrovska ukrštanja slila u osnovni ton predstave: tragizam i nespokoj. *Yankee Rose* prikazuje upečatljivo pošast našeg vremena: nezajedljivost, bezosećajnost, raspad porodice, komercijalizaciju, medijsku manipulaciju, potrošačku groznicu...

Što na podu spavaš (pisac Darko Cvjetić, dramatizacija: Kokan Mladenović, Mina Petrić, Darko Cvjetić, Dubravko Mihalović i ansambl predstave; režija Kokan Mladenović; Srpsko narodno pozorište Novi Sad, Gradsко dramsko kazalište „Gavela“ Zagreb, Narodno pozorište Sarajevo i MESS Sarajevo)

U predstavi su, na temu raspada bivše zajedničke zemlje i krvavog rata, u stalnom preplitanju fiktivno i stvarno. „Postjugoslovenski pisac“ Darko Cvjetić oživljava surovu istinu o traumi rata, porodičnoj ali i sveopštjoj, zagledanoj u lice smrti. Lično i autobiografsko nadmeće se i otelovljuje na planu glumačke igre i predstavi dodaje karakter istinski neporecivog, snagu stvarnosnog svedočanstva. Rediteljsko rešenje, da pisca u ulozi Piscu igra stvarni autor koji pred publikom organizuje i menja svoja sećanja i tako integriše sopstveni život u čvrsti rediteljski koncept, postaje emanacija do sada retkog spajanja stvarnosti i teatra, po svom značenju daleko iznad onoga dejstva koje se može postići primenom „teatra u teatru“. Rediteljski i dramaturški postupak u predstavi *Što na podu spavaš* još traži svoje ime.

52 herca (pisac Tijana Grumić, režija Mojca Madon; Slovensko narodno gledališče Nova Gorica, Slovenija)

Mešavina naivnog dečjeg pogleda na svet, iskustva zrelog doba i jezika nauke, tvore čudesnu i poetičnu lepotu dramskog teksta Tijane Grumić. Na toj podlozi nastaje moćna i vizuelno raskošna predstava koja se događa svuda – od dna mora do kosmičkih visina. Supitnu i poetsku režiju Mojce Madon karakteriše okvirna, metateatarska priča koju vodi narator koji povezuje konce radnje i koji tokom cele predstave gradi i razgradije scensku iluziju.

NETAKMIČARSKI „KRUGOVI“

Lepa Vida (pisac Staša Prah, režija Marjan Nećak; Gledališče Koper / Teatro Capodistria, Slovenija; Slovensko stalno gledališče Trst, Italija)

Najnovija dramska varijacija Staše Prah na temu motiva o Lepoj Vidi, konstantnom mitu slovenačke književnosti, dramaturška je podloga za scensko-muzički spektakl Marjana Nećaka, raskošnu, vizuelno i muzički bogatu predstavu-metaprotagonistu o Ženi, čežnji, ljubavi i strasti.

Noć sa Aleksom (pisac Marko Tomaš, reditelj Ivica Buljan; Hrvatsko narodno kazalište Mostar, BIH)

Buljanova dekonstrukcijska predstava nadrasta stereotip mitske ličnosti Alekse Šantića kao simbola grada Mostara. Pozorišnoj publici dat je na uvid jedan neverovatno sugestivno izveden krležjanski solilogbij o prokletstvu male, patrijarhalne sredine koja može poslužiti i kao paradigma ondašnje, ali i današnje Bosne i Hercegovine.

Tena – kronika raspada jedne ljepote (pisac Josip Kozarac, dramatizacija Borislav Vujić, režija i adaptacija Dražen Ferencin; Gradsко dramsko kazalište „Gavela“ Zagreb, Gradsko kazalište „Jozza Ivakić“ Vinkovci, Ludečki teatar, Centar za cjeleživotno učenje i kulturu Bjelovar i Gradsko kazalište Požega, Hrvatska)

Iz romana Josipa Kozarca reditelj Dražen Ferencin izlučuje iskonsko neprolazno, dok ekonomski realitet ostavlja u drugom planu. Priovedni predložak iskorisćen je kao osnova za novu autorsku rekonstrukciju baštinjene grade. Elementi koreodrame, horskih glasova i ekspresionističke čestice u rediteljskom pristupu, doprinose snažnom utisku o modernom pozorišnom ostvarenju.

Na kraju festivala, u čast nagrađenih, biće odigrana predstava *Slika nepoznatog* radena po romanu Izložba Milodraga Kajleza u dramatizaciji Đorda Milosavljevića, režiji Nikole Zavišića koji potpisuje i adaptaciju (produkcija Narodno pozorište „Toša Jovanović“ Zrenjanin, Sterijino pozorje Novi Sad).

Tatjana Nježić

Dramski umetnik Gordan Kičić deo je glumačke ekipe nove predstave *Ateljea 212 Obraćanje naciji* rađene prema rukopisu savremenog italijanskog autora Askanija Čelestinija. Delo je prevela Julijana Vučić, reditelj je Bojan Đorđev, dramaturg Mina Ilić, scenograf Siniša Ilić, kostimograf Marija Balubdžić... Premijera je izvedena 19. maja na sceni „Mira Trailović“.

Obraćanje naciji sastoji se iz kratkih monologa odabranih iz istoimene drame i Čelestinijeve zbirke *Hodam u koloni*. Priče iz svakodnevice korisćenjem basnolikih alegorija slikaju kompleksnu mapu neoliberalne sadašnjosti: konzumerske, netrpeljive, korumpirane, samožive, ali i paralizane, depresivne i bezidejne.

Čelestinijeve junake tumače i: Jovana Gavrilović, Gorica Popović, Katarina Žutić, Dejan Dedić, Ivan Mihailović, Ivan Jevtović, Branislav Žeremski, Aleksandar Srećković i Miona Marković.

Askanio Čelestini, glumac, reditelj i dramski pisac rođen je u Rimu 1972. godine. Studirao je antropologiju i književnost, a glumom je počeo da se bavi krajem prošlog veka. Zalaže se za važnost usmene tradicije, bavi se prikovanjem italijanskih narodnih bajki modernog vremena, radničkim, ratnim...

Obraćanje naciji pisano je u neobično formi. U njegovoj osnovi su monolozi, kao vrsta stand up komedije. Koliko je zahtevno od takve monološke forme napraviti novu i zanimljivu predstavu za publiku?

Mislim da je ovo jedan od zahtevnijih zadataka koje sam radio i ja, ali i moje kolege. Ti monološki segmenti, forme, nisu hronološki povezani. To su Čelestinijevi tekstovi kao vrsta stand up komedije koju je on radio tokom godina i godina scenskog nastupa. U pitanju je vrlo specifičan autor koji ima osobenu vrstu obraćanja naciji. On se kroz svoje likove bavi presekom stvarnosti u Italiji, što može da se prenese širom sveta. S druge strane, priča je jako duhovita, ulazi u apsurd, grotesku... Nismo imali lak zadatak, posebno jer nema čvrste dramaturške forme. U smislu da nema čistih likova, već su to u stvari tipovi koji kazuju Čelestinijeve monologe. Odnosno, reč je o prikazivačkom ansamblu Ateljea 212 koji to radi.

O čemu je zapravo reč?

Reditelj Bojan Đorđev uradio je neobičnu, jako zanimljivu postavku cele te priče. U pitanju je zanimljiv kontekst: četiri godišnja doba koja se sменjuju. Mi smo neki ljudi u tom gradu, prostoru koji menjaju te vremenske okvire, koji se susreću sa različitim okolnostima i situacijama. Svi igramo po više likova i svi smo znatiželjni kako će nas publika razumeti, doživeti.

U ovom delu su fascinantni tema i način na koji autor servira današnje globalno društvo. Dok čitate *Obraćanje naciji*, ne zname da li Čelestini piše o Italijanima, Francuzima, Amerikancima... On zapravo piše o današnjem potrošačkom društvu koje je snizilo mnoge kriterijume?

Čelestini je napravio svojevrsni presek ne Italije, Amerike ili Francuske već Zemljine kugle. Mi živimo u svetu gde veći deo stanovništva živi sličnim životom i gde važe slična pravila. Oni te anomalije u društvu i obične situacije preslikavaju i nude gledaocu svoju realnost. To je zapravo realnost gledalaca, ali nekako iskrivljena, malo pomerena u ogledalu koje nije baš lepo, ali je duhovito, sarkastično i potresno. U pitanju je vrlo zanimljiv tekst, ništa slično nismo radili do sada.

Čelestini cinično, duhovito, resko, osuđuje pojave, odnose među ljudima, grupacijama. Različita preterivanja, sebičnost, pohlep, licemerstvo, mnogo tema je otvorio na duhovit i neobičan način. Kako naći pravu scensku meru?

Reći će nam se samo. To nam je i bila namera, zadatak tokom svih proba: pronaći meru, način kako tu priču ispričati publici koja će se nasmejati, ali i dobiti nešto oporu u svemu tome. Bili smo u potrazi, tražili smo kako da to bude zabavno, ali i ne baš tako zabavno.

Gordan Kičić (foto Miša Obradović)

Junaci nemaju imena, već su u pitanju tipovi u određenim situacijama koji pokazuju koliko su ta stanja ne-normalna, izvitoperena, pogrešna i to čini slojevitost u ovom tekstu. Ko su junaci?

Tumačim nekoliko likova. Čoveka koji je uznemiren, zatim pojedinca koji je na izvestan način narator, koji malo ulazi i u te priče o kojima govorii. Igram i jednu debelu plavu devojku, devojčicu, i ponavlja se ponovo u taj uznemiren i čovek, tako da igram četiri-pet likova. Dinamično je, intrigantno ići iz lika u lik. O tome smo se dogovarali tokom rada: kako da radimo i damo pravu sliku Čelestinijevog rukopisa. Ima nas mnogo u ekipi, isto tako ima mnogo toga da se obuhvati, saopštiti kroz te priče, odnosno monologe. Dosta je sve živo i jako zanimljivo.

Kako gledate na aktuelne događaje koji nas sve podjednako rastužuju, zabrinjavaju?

Još uvek sam u stanju šoka, neverice. Sve ovo se desilo u kratkom vremenskom intervalu. Zanimljivo je da je društvo krenulo u neku vrstu instant preispitivanja, što smatram da je dobro, ali je loš povod. Sve stvari o kojima smo govorili su dugo prisutne u našem društvu,

zajednici. Najtužnije je što su deca stradala. To je dušboka, bolna, ozbiljna priča, čije preispitivanje bi trebalo da poprimi širi okvir. Videćemo šta će se dalje dešavati, živimo delikatno, nezgodno vreme, i najtragičnije je što su ti mali, nevini životi izgubljeni. Mračni pir je nastavljen i u Mladenovcu. Nem sam na novonastalu situaciju, koju niko od nas nije mogao ni da zamisli. I meni kao roditelju je sve ovo pogodilo, svi se preispitujemo.

Kroz vaše likove vidi se naša stvarnost. Šta sve čovek mora da potiskuje u sebi?

Šta čovek može privatno da potiskuje u sebe u ovom trenutku je psihološko pitanje: zapravo da ne podiže previše glavu, da se bavi svojim poslom, svojim mikrokosmom, a to su moja porodica i moji najbliži. Da budemo intenzivno uključeni u njihove živote i oni u naše. To je moj zadatak i kao roditelji i umetnici. Čudan je svet, menjaju se stvari, okolnosti. Menjam se razmišljanja. Živimo u kakovoj informaciji, neukusa, neuroze. Loših muzičkih izbora, raznih drugih sadržaja. Svako mora da bude gospodar svoje realnosti. Da uzme kormilo u ruke, da promeni kanal, pročita knjigu...

Milica Kosović

AKO IMA VISOČANSTVA U POZO

Borim se da u taj prosede, kom pripadaju i intervjuji, uđe i nešto što je predavala Mira Miočinović. I ako tajne ima, tajna je u tome, a ne u onome što čitamo na naslovnim stranicama. Ljudi imaju potrebu za duhovnom vertikalom bez obzira na ono što mediji forisiraju i što dominira u javnom diskursu. Zato i dolaze u pozorište. Čovek je i estetsko biće. I etičko biće. To što medijski nivo to ne percipira, baš me briga. Pa neće meni televizija i novine određivati poetiku. I par ljudi. Podrazumevam da u pozorištu treba, kako se to sad kaže, biti angažovan, ali nije to pokriće ni za dar ni za nedar. Naravno, ima veličanstvenih predstava koje su ubojite, angažovane, britke, politički aktuelne, ali da bi bile takve, prvo moraju biti pozorišno snažne. Borim se protiv ideologije, protiv dogme da je samo aktuelno validno a to često kroz pitanja novinara srećem. Treba li da govorim šta je aktuelno u Urnebesnoj..., u Rigoletu, Šopalovićima, u Vratu od stakla, Šarganu, u ovome u onome. Pa popadašmo od tih Vilotijevića, a' neću da udaram u jefline žice – kaže Jagoš Marković, proslavljeni reditelj koji otvara ovogodišnje Sterijino pozorje

Njegove se predstave, po pravilu, gledaju na kartu više, dobitnik je najprestižnijih priznanja, najmlađi laureat „Bojana Stupice“, prvi koji je nakon ratova i raspada države devedesetih režirao na Dubrovačkim letnjim igrama – bio je to Šekspirov komad *Romeo i Julija*, jedini sa ovih prostora pozvan da režira u švedskom Kraljevskom pozorištu „Dramaten“ predstavu *Kraljica Kristina*, kojom je taj teatar obeležavao svoj jubilej 150 godina...

Akademik Ljubomir Simović je za njega rekao: „U delu koje postavlja na scenu, Jagoš uvek vidi nešto što pre njega nije video nikо. On napravi neki neprimetan gest, ali tim gestom preobrazи sve... Jagoš radikalno, i s najvećom smelosću, menjaju metaforu koju nalazi u tekstu. Pri tome, on to ne radi samo kao reditelj, jer on u pozorištu i nije samo reditelj. On je u pozorištu sve; on je i glumac, on je ceo ansambl, on je i publikа, on je i scena, i loža, i prva, druga i treća galerija, on je i pozorišna biblioteka, on je i četka i boja, i čekić i ekser, i konopci i reflektori, i svila i vatrica, i kulisa i zavesa. On je sve to možda samo zato da bi nam kazao da je svet bez ljubavi isušeno, slano i jalovo morsko

dno, što, opet, nije ništa drugo do ono što o ljubavi u prvoj poslanici Korinćanima kaže apostol Pavle.“

Razgovor za „Ludus“ rađen je početkom maja, na terasici kafea preko puta službenog ulaza u Narodno pozorište Beograd. Koncentrisan, predan, posvećen... govorio je o pozorištu, vremenu, esnafu. Tokom razgovora ponekad bi nas poneko, ko je dolazio u pozorište ili izlazio iz njega, prekinuo, recimo, silno se obradovao mlađem glumcu Aleksandru Vučkoviću, razmenio s njim nekoliko rečenica, i potom kazao: „Ne zamerite, kad vidim mladog tako talentovanog, tako poštenog i posvećenog glumca, prekinuo bih ne znam šta, a ne intervju.“

A nakon svakog od tih prekida, vraćao se tačno na reč na kojoj je stao i nastavljao. Srčano, zdušno... uz neizostavne cigarete, i gutljaj kafe i vode...

Otvirate ovogodišnje Sterijino pozorje a to, između ostalog, nameće pitanje vezano za vaš odnos prema tom festivalu i prema ukazanoj časti?

Do tada imam premijeru *Urnebesne tragedije* u Banjaluci pa u Beogradu, počinjem *Čelavu pevačicu* u Boki, u

Centru za kulturu Tivat, pa mi tek onda dolazi Pozorje. Svemu što radim dajem se bez ostatka. U svakom slučaju, htelo bih i ovim odgovorom da Pozorje iskažem i čast i počast kakvu zasluguje.

Dakle?

Pozorje! Zar treba govoriti koliko ga uvažavam, koliko ga poštujem. Ono je izuzetno važno. Pozorište čuva naše vrednosti, i vrednosti našeg duha, našeg jezika, našeg identiteta pa i našeg naroda. Kad ga čuva. A čuva ga velikim svom delom. Tada je bastion naših vrednosti. A Pozorje čuva pozorište i to decenijama! Uprkos nama nesklonim čuvanju ičega što traje u vremenu i pretvara se u tradiciju. Ali Pozorje je umelo da bude i generator nepravdi. No to je deo života, pa i deo te frekvencije života u pozorištu. Kad to kažem, mislim na divne, sjajne nagrade i nagradene, ali i na velikane koji su se vraćali bez nagrade po odluci onih za koje nam danas treba da se napregnemo da bismo ih se uopšte setili. Ovo što pričam je u biti nevažno nego pričam za pozorišne novine a one jesu mesto gde to treba reći. Ali pre i posle svega Pozorje je izuzetno važno i uvažavam ga beskrajno.

Šta nam danas uopšte znače ili ne znače pozorišni festivali?

Mnogo znače. Ne samo da slave pozorište, oni slave i život. I treba da postoje. I male su to pare koliko koštaju za ono što donose. Ali isto tako su... Delikatno mi je da pričam o nagradama, strepim da sam u prethodnom odgovoru nehotice ispašao maliciozan. Ne znam da li imam prava da to izgovaram jer ja, kako sam se pojavio, dobio sam svaku, pa i Sterijinu. I na tome moram biti zahvalan. I jesam. Duboko. Dobismo devet Sterijinih za *Lukreciju*, zar smem išta da kažem o nagradama. A možda baš zato i smem. U tim festivalima, selekcijama, nagradama, žirijima, mnogo je ega, sujete, politike, esnafskih priča, rekao bih nižeg reda jer ima naš esnaf više teme i više frekvencije.

Od dva konja koja trče jedan mora biti brži. Važno je da su lepi i da trče zajedno. Aman ljudi. Lako je meni da pričam o nagradama ovako i onako kad sam ih sve dobio. Znam. Šta će. Hvala! Ali ne treba to da bude težište, ne ide se na festival po nagrade, ide se zbog publike... Mi postojimo zbog publike, a ne da bismo radili. Ti festivali ne postoje da bismo dobijali nagrade, verujte. Nego da bi publika uživala u toj eventualnoj lepoti našeg zajedništva tokom tih dva sata, ili već koliko, neke predstave. A najmanje postoji da biste vi nama sudili i procenjivali nas ko smo i kakvi smo. Samo je publika istinski važna. Zbog nje smo svi tu.

Mira Banjac kaže „važno je ono što ostane u ljudima“...

Šta ćeš više od toga. Ako neko sve zna, Mira zna. Te zamke profesije u koje mi upadamo to su zamke koje nosimo sobom. Taj šut u nama, kako je Mira Stupica govorila, ište rangiranje. Ajte molim vas... Ko sad zna da li je Olivera Marković dobila ili nije dobila Sterijinu. A nije je dobila. Ali ona nije zbog toga manja, naprotiv. To sam htelo da kažem. Pri čemu istovremeno veličam Pozorje, i festivale kao takve, i ističem – velika mi je čast da ga otvorim.

Pomenuli ste Miru Stupicu, u više navrata govorili da je bila važna figura u vašem pozorišnom, pa i ne samo pozorišnom životu; kako danas gledate, recimo, na trenutak kada vam je, pod okriljem Ateljea 212, dala prsten?

To je bilo posle *Kate Kapuralice*, skinula ga s ruke i dala uz reči koja ja sad ne mogu da ponovim. Ne zato što ih ne

znam. Svaku znam. Nego zazvučaće samohvalisavo a to je nedostojno. Da, hvala joj za sve! Ona je u mojim mislima, uvek. Ona me naučila... Ne znam da li bih opstao da me ona nije uzela pod svoje. Ona je unapred znala šta će bi sa mnom. Tri tačke. Nekad mislim – pa i malo sam napravio koga sam imao za učitelja. Ne osećam se dostoјnim da pričam o Miri Stupici. U ovom moru bešača čemu doprinosis daje to što se ljudi hvalisaju prijateljstvima, intimiziraju se preko medija... Ne mogu. Ona je kraljica teatra i kraljica života.

Na jednoj od proba vaše, za sada poslednje, predstave *Urnebesna tragedija* Dušana Kovačevića, kako se nezvanično može čuti, naročitim tonom ste rekli „ja nisam na ti sa velikom scenom Narodnog pozorišta, ja sam sa njom na vi“...

Jesam, i rekao, i apsolutno sam na „vi“. Prvo, to parafraziram velikog Belovića koji je govorio „ja s Nušićem nisam na ‘ti’“. Dakle, nisam na „ti“ s velikom scenom Narodnog pozorišta. Ko je tu sve kročio, ko je tu sve igrao, čije su sve tu seni, duhovi... I najumorniji kad na nju ulaziš, ili ophravan banalnošću svakodnevice i sa trista nekih sitnica po horizontali koje ti rasturaju nerve, oko odškrineš srce i dušu... tu su od Nušića i Žanke, Bojana i Mire, Radeta i Olivere, Čangalovića i Bakočevićke, Pilipenka i Višnje Đorđević, Mikija i Pece, Cige Jerinića i Pere Banićevića... Da ne nabrajam više. Nestvarno je u reci vremena to što ta scena jeste. Ne pada mi na pamet da se obahatim radeći tu skoro 40 godina. Ako imate mesta, mogu i da citiram Getea, a i da napomenem da to važi i za druga naša pozorišta. Kao dete sam ušao u pozorište, znamo kad sam počeo da režiram, detetom glumio i počeo da režiram i tako dalje, meni je pozorište dalo sve, sve što može da da. Gete *Ifigeniju* počinje: „U vaše senke o tajnovite krune staroga svetog lisnatoga gaja, kao u tihu svetište Dijane, stupam i sada sa jezom u duši kao da sada stupam prvi put.“

U ranijim intervjuima ste govorili da je pozorište lekovito. Da li je i danas tako?

Uvek je lekovito. Pozorište je uz čoveka preko dve hiljade godina. Ono traje i trajeće. Lekovito. Ali od našeg kapaciteta zavisi koliko ćemo uzeti i šta ćemo uzeti. Kad je dak spremam, učitelj dode sam. Svako će u Tolstoju, u Dosto-

Jagoš Marković sa Miron Stupicom

RIŠTU, ONDA JE TO PUBLIKA

Jagoš Marković (foto Nebojša Babić)

jevskom... videti onoliko koliko ti možeš da vidi, uzeti onoliko koliko su njegovi kapaciteti, koliko je kadar da primi. Čovek naravno svoje kapacitete može, a i mora razvijati, ali to je sad druga tema. Teško da može pozorište da prosvetli dušu onome ko traži zabavu, ili je došao da rangira žive ljude ko je u kakvoj fazi i da vidi da l' se ona ugojila. Ali ima mnogo ljudi koji su velikih kapaciteta da iskreno dožive pozorište. To su ljudi koji plačaju karte, koji u tisini i u mrak sale ulaze s poštovanjem i doživljavaju ono što mi imamo da imamo. Oni se zovu publika. Ako ima višestručanstva u pozorištu, ako ga ima a ne znam da li ga ima, onda je to publika. Ako se samo malo zainteresujete, videćete da za silne predstave nema karata. E pa ne ide u pozorište publika rizalitički i ne idu ovi što gledaju što je zgodno da se bude viđen. Tu dolazimo do svrhe i smisla. Jer mi ne igramo viceve nego zna se koji repertoar i literaturu.

Ne otvara li se tu i pitanje odgovornosti pozorišnih stvaralača?

Ogromna je. Ogromna odgovornost. Odavno živim s tim. Koliko sam odgovorio, to nije na meni da kažem, niti znam. Naravno, uvek može više i bolje. Šta ti daješ tim ljudima? Ali publika zna, i zato dolazi. Zna bolje od nas samih.

Da li savremeno pozorište korespondira s najbolnjim aktuelnim pitanjima današnjice?

Naravno. Ali pozorište je i horizontala i vertikalna. Vi svi insistirate uvek na toj horizontali. Naravno da ima konekciju s realnošću. Hoće li neko insistirati na vertikali? Kad je samo horizontala... šta onda imamo... eto Dnevnika. To što se afirmiše u medijima, čija je krajnja instanca ta odvratna reč aktuelnost,

banalno je. A o banalnom je sve rekla Hana Arent. Mene je sramota da se na tome stane i da je to pozorišni cilj. Naravno da treba da se bavi stvarima koje nas se tiču, zar treba pričati o tome. Ali postoji valjda i neka duhovnost.

Mislite li da u ovom našem vremenu ima duhovnosti?

Naravno da je ima, da postoji. Nije TV Dnevnik moj život. Ni novine, sa sve našim intervjoum. To nije ničiji život.

Ali nije li vreme u kome živimo, kako se čak u ozbiljnim osvrtima neretko ističe, izuzetno merkantilno?

Neka je. Ja nisam. I verujem da mnogi ljudi nisu. Ne može nam to što je sistem vrednosti pogrešan biti opravданje za naše ponašanje, delovanje.

Nije lako iz vašeg opusa izdvojiti tek nekolicinu naslova. No pomenimo Kraljicu Kristinu A. Strindberga, predstavu koju ste radili u švedskom „Dramatenu“ 2008, a povodom 150 godina velelepнog zdanja pod čijim krovom se nalaze. Mediji su pisali o velikom uspehu a pozvali su vas nakon gostovanja Gospode ministarke Narodnog pozorišta Beograd. Koliko vam je to značilo?

Puno! Baš... I značilo i znači. Ali ne doživljavam to samo kao svoj uspeh već i kao uspeh beogradskog pozorišnog miljea. Naravno, iza svega je veliki rad. Važnije i od uspeha i od jubileja je da se dogodio teatar. Morao se dati komad jetre, kao i uvek; morao je postojati i lični razlog, a moj je bio lik kraljice Kristine. I u drami, i životu, i u istoriji uradila je kolosalnu stvar. Ona je u nekim godinama abdicirala, odrekljala se svih funkcija, ogromnih privilegija da bi bila ono što jeste, da bi bila slobodna. Htela je da bude ljudsko biće. To vidim kao vrstu hepienda iako je nje-

no stradanje ogromno na svaki način, i kao žene, i kao čoveka, i kao vladara. A poruka joj je velika: sloboda je lična važnija od svake moći, zato je i abdicirala *grandezza sa severa!*

Da se prisetimo i *Romea i Julije* na Dubrovačkim letnjim igrama... Uoči premijere rekli ste da je taj komad studija ljudskog emotivnog sklopa?

Rekao sam i ljudskog sklopa, a i kosmosa. Barem iz čovekove perspektive. Ljubav! Ljubav i mržnja... Da ne nabrazamo druge, ionako ne bismo umeli sve da ih pomenemo. Njen najosetljiviji segment je – odgovornost. Prema sopstvenoj ljubavi, prema onom kome je upućujemo... Upravo taj moment, rekao bih, u životu svakog čoveka, s godinama sve više dobija na značaju. Šekspir nam pomaze da se zapitamo i što radimo onima koje volimo, kojima (ne)govorimo da ih volimo, za koje mislimo da ih volimo... Ljubav je zapravo način mišljenja, način življenja, pogled na svet. Svi postajemo najgori deo sebe kad napustimo ljubav, kad joj okrenemo leđa i posegnemo za mržnjom verujući da će nam njenata dati moć i odbranu. Ne znamo, tako sitni i mali, da smo tad prvo sami sebe ranili a možda i ubili.

Od novijih predstava pomenimo, na primer, *Putujuće pozorište Šopalović* u Jugoslovenskom dramskom...

Mnogo je volim. U taj komad, u tu predstavu je stalo sve što o pozorištu mislim, kako ga živim... Zahvaljujući Ljubi Šopaloviću, čarobnom ansamblu koji je predvodio Lane Gutović, veliki mudrac scene. Ne mogu da ga prežalim, nedostaje iako je tu stalno. Velikan i princ. To sad odlično igraju umesto Laneta Bjele, a umesto Olge Jaca Đuričić. Naravno, potpuno drugačije, kao što i treba. To je život, to je pozorište.

Možete li za ovu priliku izdvojiti jedan citat iz nje?

Zašto samo jedan?

Zbog vremena i mesta.

„Kroz puste zemlje ispunjene plaćem idemo u bitke sa drvenim mačem.“ Sve je rekao veliki, čarobni Ljuba Šopalović.

Radite Joneskovu *Čelavu pevačicu*, komadapsurd. Živimo li apsurd?

Upadnemo u njega s vremenom na vreme. Ali smisao dubok postoji i u tom komadu, i u pozorištu apsurda. Uvek postoji smisao i rada i života i pozorišta i svega, za onog ko za njim traga... Kako je govorila Mira Stupica, „ima mnogo nas u nama“. Pa tako i mnogo stvarnosti, mnogo realiteta... Možda je istina jedna, ali doživljaja onoliko. Bogatiji je i veći život od toga da ga krstimo jednim žanrom i jednom predstavom, aman. Kako rekoh, ima mnogo realnosti. Da, radim *Čelavu pevačicu* a mnogo me raduje i što će raditi operu *Rigoletto* sa Željkom Lučićem na jesen u Narodnom pozorištu. Verdi! I nije jedina tema što je tu aktuelno i savremeno, a u *Rigoletto* jeste toliko toga, nego što znači ta Verdijeva muzika i ceo svet koji Verdi donosi kroz muziku. Ne možemo se svesti na što je tu aktuelno i koga ćemo okrpliti.

Pa, što nosi Verdi?

Videće i znaće oni koji dođu. Znam što meni donosi. Prosto se borim da u taj prosede, kom pripadaju i intervjuji, uđe i nešto što je predavala Mira Mičinović. Ako tajne ima, tajna je u tome, a ne u onome što čitamo na naslovnim stranicama. Ljudi imaju potrebu za duhovnom vertikalnom bez obzira na ono što mediji forsiraju i što dominira u javnom diskursu. Zato i dolaze. Čovek je

i estetsko biće. I etičko biće. Toliko toga. To što medijski nivo te ne percipiša, baš me briga. Pa neće meni televizija i novine odrediti poetiku. Podrazumevam da u pozorištu treba, kako se to sad kaže, biti angažovan, ali nije to pokriće ni za dar ni za nedar. Naravno, ima veličanstvenih predstava koje su ubojite, angažovane, britke, politički aktuelne, ali da bi bile takve, prvo moraju biti pozorišno snažne. Zapravo se borim protiv ideologije, protiv dogme da je samo validno a to često kroz pitanja novinara srećem Treba li da govorim što je aktuelno u *Urnebesnoj...*, u *Rigoletetu*, *Šopalovićima*, u *Vratu od stakla*, *Šarganu*, u ovome u onome. Pa popadasm do tih Vilotijevića, al' neću da udaram u jeftine žice.

Da li je tačno da ste naknadno scenografski intervenisali u *Magbetu*, gde je publika sedela na sceni, te je jedno izvođenje gledalo dvesta ljudi, kako biste izašli u susret interesovanju publike?

Jeste, tačno je. To prvo bitno scenografsko pre svega rediteljsko rešenje imalo je svoje snažne pozorišne razloge, između ostalog, u jednom momenatu se podiže zavesa i veštice sede u loži Narodnog pozorišta. Ali veliko je interesovanje, karte se prodaju za jedan dan i ja sam, da bi jedno izvođenje gledalo 600 ljudi, a ne 200, to, da pojednostavljeno kažem, prepakovalo. Publika sedi u gledalištu, kao i obično, a ne na sceni. Sad igramo tako, i opet su prodate sve karte.

Iako ne volite tu reč, moram reći da je *Magbet* vrlo aktuelan...

Zato što je Šekspir. To su velika dela koja su uvek živa, a biti živ je mnogo veće od biti aktuelan. Tatjana Nježić

У ИМЕ НАРОДА

ВИШИ СУД У БЕОГРАДУ, судија Небојша Ђуричић, судија појединачног парници тужиоца Стамена Миловановића из Ниша, Ул. Војводе Мишића 54, стан бр. 7, чији је пуномоћник Оливер Ињац, адвокат из Ниша, Ул. Ћирила и Методија 3 – локал 8, против тужењих Удружења драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца, Ул. Душана Петровића Шанета 29, чији је пуномоћник Горан Ковачевић, адвокат из Београда, Бул. Арсенија Чарнојевића 54А/18, Народног позоришта у Нишу из Ниша, Синђелићев трг бр. 6. и Даница Николић Николић из Београда, Ул. Милутине Бојића 5, чији је пуномоћник Горан Ковачевић, адвокат из Београда, Бул. Арсенија Чарнојевића 54А/18, ради утврђења, накнаде штете и чинидбе, вредност предмета спора 2.237.610,75 динара, након одржане главне и јавне расправе, донео је 27. 10. 2021. године

ПРЕСУДУ

УСВАЈА СЕ тужбени захтев тужиоца Стамена Миловановића из Ниша, па **СЕ УТВРЂУЈЕ** да су тужени Удружење драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца, и Даница Николић Николић из Београда по вредили морална ауторска права тужиоца Стамена Миловановића из Ниша – права на заштиту целовитости дела, те повредили имовинска ауторска права тужиоца Стамена Миловановића из Ниша – права на економско искоришћавање дела, и то израдом и извођењем представе „Дрита“ у копродукцији туженог Удружења драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца, Народног позоришта у Нишу, а по тексту тужење Данице Николић Николић и објављивањем драме „Дрита“ у часопису „Сцена“ бр. 1–2 за 2015. годину.

ДЕЛИМЧНО СЕ УСВАЈА тужбени захтев тужиоца Стамена Миловановића из Ниша па **СЕ ОБАВЕЗУЈУ** тужени Удружење драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца и Даница Николић Николић из Београда да ту жиоцу Стамену Миловановићу из Ниша солидарно накнаде материјалну штету због повреде имовинских ауторских права тужиоца у износу од 212.000,00, као и неимовинску штету због повреде моралних ауторских права тужиоца у износу од 200.000,00 динара, све са законском затезном каматом почев од 27. 10. 2021. г., као дана пресуђења, па до коначне исплате, у року од 15 дана од дана пријема писаног отправка ове пресуде, под претњом извршења.

ОДБИЈА СЕ тужбени захтев тужиоца Стамена Миловановића из Ниша којим је тражено да се обавежу тужени Удружење драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца и Даница Николић Николић из Београда да тужиоцу Стамену Миловановићу из Ниша солидарно накнаде материјалну износ од 212.000,00, као и износ од 200.000,00 динара, плате законску затезну камату за период од 3. 6. 2015. године као дана подношења тужбе, па до 27. 10. 2021. г., као дана пресуђења.

ОДБИЈА СЕ тужбени захтев тужиоца Стамена Миловановића из Ниша којим је тражило да се обавежу тужени Удружење драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца, Народно позориште у Нишу и Даница Николић Николић из Београда да тужиоцу Стамену Миловановићу из Ниша солидарно накнаде материјалну штету због повреде имовинских ауторских права тужиоца у износу преко досуђених 212.000,00 динара, а до тражених 1.500.000,00 динара, као и неимовинску штету због повреде моралних ауторских права тужиоца у износу преко досуђених 200.000,00 динара, а до тражених 737.610,75 динара, све са законском затезном каматом почев од дана подношења тужбе па до коначне исплате, у року од 15 дана од дана пријема писаног отправка ове пресуде, под претњом извршења.

ОДБИЈА СЕ тужбени захтев тужиоца Стамена Миловановића из Ниша којим је тражило да се обавежу тужени Народно позориште у Нишу повредило морална ауторска права тужиоца Стамена Миловановића из Ниша – права на заштиту целовитости дела, те повредили имовинска ауторска права тужиоца Стамена Миловановића из Ниша – права на економско искоришћавање дела, и то израдом и извођењем представе „Дрита“ у копродукцији туженог Удружења драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца, Народног позоришта у Нишу, а по тексту тужење Данице Николић Николић и објављивањем драме „Дрита“ у часопису „Сцена“ бр. 1–2 за 2015. годину.

ОДБИЈА СЕ тужбени захтев тужиоца Стамена Миловановића из Ниша којим је тражило да се обавежу тужени Народно позориште у Нишу повредило морална ауторска права тужиоца Стамену Миловановићу из Ниша – права на заштиту материјалну штету због повреде имовинских ауторских права тужиоца у износу од 1.500.000,00 динара, као и неимовинску штету због повреде моралних ауторских права тужиоца у износу од 737.610,75 динара, све са законском затезном каматом почев од дана подношења тужбе па до коначне исплате, у року од 15 дана од дана пријема писаног отправка ове пресуде, под претњом извршења.

ОБАВЕЗУЈУ СЕ тужени Удружење драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца и Даница Николић Николић из Београда да изреку пресуде објаве у часопису за позоришну уметност „Сцена“ издавача „Стеријино позорје“ из Новог Сада, у позоришним новинама „Лудус“ Удружења драмских уметника Србије, у дневном листу „Политика“ о свом трошку, у року од 5 дана од дана пресуђења.

ОДБИЈА СЕ тужбени захтев у делу у коме је тражено да се обавежу Удружење драмских уметника Лазаревца „Пулс“ – „Пулс театар“ из Лазаревца и Даница Николић Николић из Београда да изреку пресуде објаве у дневном листу „Вечерње новости“ из Београда и на РТС о свом трошку.

ОБАВЕЗУЈУ СЕ тужени да тужиоцу солидарно накнаде трошкове парничног поступка укупном износу од 437.726,00 динара, у року од 15 дана од дана пријема писаног отправка пресуде, под претњом принудног извршења.

FESTIVALI I POZORIŠNA KRITIKA

Na koje je sve načine moguće (i da li je uopšte moguće) pomoći ovdašnjoj pozorišnoj kritici da se suoči s ovim teškim (i sve težim) vremenima, da preživi masovno ukidanje rubrika kulture u našim medijima, sve radikalnije smanjenje ili potpuno ukidanje honorara namenjenih autorima kritika, ali i, generalno, sve intenzivniju marginalizaciju kritičkog diskursa u ovdašnjoj javnoj sferi? Kao što se prostor za afirmaciju kritike sve više sužava, tako je sve manje onih koji bi da se bave kritikom, pa i onom pozorišnom. Intenziviraju se – u pojedinim slučajevima do paroksiza – i pritisci na kritičarke i kritičare, a obrub oko kritike se sužava sa svih strana – očekivanih i neočekivanih. Sve se rede mladi odlučuju da kritičarski promišljaju teatar, kao uostalom i sve ostale umetnosti i segmente svakodnevice.

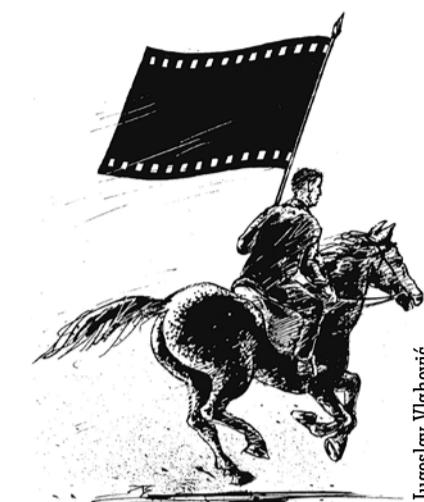
„Ludus“ je već u nekoliko mahova pisao o „Kritičarskom karavanu“, jednom od projekata Udruženja pozorišnih kritičara i teatrologa Srbije, čiji je smisao ohrabrivanje pozorišnih kritičara, s jedne strane, i relaksiranje odnosa između pozorišta i teatarskih stvaralačica i kritičara, s druge, ali na prvom mestu osnaživanje prisustva kritičkog diskursa u pozorišnom životu van Beograda i Novog Sada. Paralelno s ovim projektom, već nekoliko sezona traje realizacija programa koji za cilj ima učvršćivanje veza između kritičara i teatrologa, najpre članova Udruženja, i još jednog važnog segmenta našeg teatarskog života – pozorišnih festivala. Reč je, naime, o tribinama i okruglim stolovima, kao i stručnim skupovima različitog formata koje Udruženje organizuje u saradnji s ovdašnjim festivallima i pozorišnim manifestacijama. Smisao ovih susreta, po pravilu upriličenih u okviru pratećih festivalskih programa, jeste kritičko promišljanje pojedinih segmen-

nata naše teatarske stvarnosti, najčešće onih koji su organski povezani sa misijom konkretne manifestacije.

Na ovom tragu su do sada sa uspehom održavane tribine ili okrugli stolovi na Bitefu, Sterijinom pozorju u Novom Sadu, Dalmatinom Zorana Radmilovića u Zaječaru, Viminacijum festu u istoimenom arheološkom parku, niškom Festivalu na raskršću, jagodinskom Dalmatinom komediju... Teme su, razume se, zavisile od samog festivala, pa je tako, recimo, jedan od kritičarskih skupova na Pozorju bio posvećen sudbinu mlađih domaćih autorki i autora, dramaturga i dramaturškinja, dok se nedavno na okruglom stolu ovogodišnjih Dana komedije razgovor ticao položaj komedije u repertoarium domaćih teataru, u Viminacijumu, na festivalu Mitovi starci i novi, između ostalog je raspravljanje i o tome kako savremeni mitovi postaju predmet drame, a drevni mitovi se transformišu u teme koje pripadaju našoj savremenosti. U Nišu, na prvom izdanju Festivala na raskršću, učesnici su raspravljali o domaćem pozorištu u svetu našeg festivalskog života, u Zaječaru su učesnici tamošnje tribine diskutovali o problemima funkcionisanja našeg pozorišnog sistema, a kontekst je proširen na region, dok je Bitef otvorio prostor za raspravu o problemima funkcionisanja ovdašnje pozorišne kritike u uslovima agresivne komercijalizacije kulture i umetnosti i transformacije medija.

Na osnovu Protokola o saradnji sa institucijom Sterijino pozorje, Udruženje kritičara i teatrologa Srbije i ove godine će delegirati neke svoje članove u žiri Okruglog stola kritike, ali će zajedno sa Pozorjem i u vreme održavanja Festivala, organizovati i razgovor o domaćem dramskom stvaralaštvu, dok će na predstojećim Nušićevim dalmatima u Smederevu tema tribine, *Budućnost Nušićevih dana*, biti odredena aktuelnom pro-

menom programske orientacije ovog festivala, a već je načinjen dogovor da na narednom Bitefu takođe bude organizovana tribina.

Transkripti izlaganja na ovim susretima najčešće bivaju publikovani u časopisu „Scena“, jagodinski okrugli sto – u časopisu „Komedija“, katkad u „Ludusu“, ili u posebnim festivalskim publikacijama, a uskoro će biti objavljeni i na sajtu Udruženja pozorišnih kritičara i teatrologa, tako da tragovi ovih razgovora ostaju zabeleženi.

Ovi se tragovi, dakako, ne tiču samo Udruženja i ne jedino pojedinih manifestacija nego predstavljaju svedočanstvo i ovdašnjem festivalskom životu, o tome da smo ga – kakav je takav je – imali i da je u njegovim okvirima ozbiljno promišljan domaći teatar.

Aleksandar Milosavljević

Rečeno je tom prilikom i da je ovaj događaj prvi u nizu sastanaka koji će se dešavati kako tokom pripreme predstojećeg Bitefa, tako i na samom festivalu.

U uvodnom delu, prenose mediji, predstavljen je i koselektorski tim festivala koji čine: Nikita Milivojević, umetnički direktor, Ksenija Đurović, producentkinja programa i Tijana Grumić, dramaturginja festivala. Formiranje koselektorskog tima, kao i organizovanje ovakvih događaja, težnja je Bitefa da se okreće ka kolektivnim umetničkim praksama u promišljanju koncepcije festivala, kao i tome da se mišljenje stručne javnosti u tom procesu čuje i uvaži.

Tijana Grumić, članica selektorskog tima, kako se navodi u izveštajima, započela je razgovor kroz otvaranje teme o upečatljivim sećanjima učesnika i učesnika na prethodna festivalска izdanja, kao i o razlozima dolaska ili nedolaska na Bitef.

Kroz diskusiju na ovu temu, svi prisutni su istakli važnost Bitefa i njegove uloge u kontekstu otvaranja prozora ka nečemu novom, ka prostoru za istraživanje, eksperimentisanje i pomeranje granica u promišljanju pozorišta, ali i kako se to sa godinama, odnosno promenom sveta u kome živimo, sve manje dešavalo.

Razgovaralo se i o tome da je pritisak na Bitef trenutno velik, budući da se od festivala očekuje da ispunjava očekivanja šire i veoma raznolike publike, te da bi se taj pritisak znatno umanjio kada bi institucionalna pozorišta u regionu imala veću povezanost i življe razmene sa evropskim pozorištima, čime bi se festival ponovo vratio novim pozorišnim tendencijama.

Tokom diskusije, kako pišu mediji, razmatrano je i pitanje da li Bitef kao festival treba da se fokusira na produkcije manjeg i srednjeg obima i tako otvari vrata autorkama i autorima koji još uvek nisu afirmisani, čime je otvoreno i pitanje toga da li bi velike produkcije trebalo da budu deo takmičarskog dela festivala.

Ostalo je zabeleženo da su se na kraju razgovora, između ostalog, učesnici složili da je od teme i formi bitnija ideja i kritička pozicija koju Bitef zauzima spram društvenih okolnosti u kojima funkcioniše, kao i osvajanje slobode kroz zauzimanje alternativnih prostora, kako fizičkih, tako i misionarnih, idejnih i ideoških.

T.Nj.

Krajem aprila održan je svojevrstan skup, interni radni sastanak pod nazivom „Kakav nam Bitef treba?“ na kome su učestvovali Bojan Đorđev, Bojana Kovačević, Veljko Golubović, Dimitrije Kokanov, Filip Vujošević, Igor Koruga, Irena Ristić, Jelena Knežević, Ksenija Đurović, Miloš Latino-

Mediji beleže da je sastanak otvorila izvršna direktorka festivala Jelena Knežević koja je u uvodnoj reči apostrofirala da je ovakav događaj za Bitef značajan jer predstavlja svojevršnu potrebu za autorefleksijom i preispitivanjem sopstvene pozicije kako u zemlji tako i u svetu.

Selektorski tim Bitefa, Ksenija Đurović, Tijana Grumić i Nikita Milivojević
(foto Jakov Simović)

vić, Nebojša Romčević, Nikita Milivojević, Radivoj Dinulović, Svetozar Cvetković i Tijana Grumić. Odvijao se u prostorijama agencije New Moment Beograd, koja je ujedno i partner ovogodišnjeg festivala, zadužen za kreiranje vizuelnog identiteta i promotivne kampanje festivala.

Nikita Milivojević kao novi umetnički direktor, istakao je da je želja Bitefa da, kroz kreiranje tima koji će sa njim raditi na konцепцијi festivala, tako i kroz aktivnosti poput ovog događaja, ali i mnogih drugih, otvari Bitef za sve, što je u suprotnosti sa onim kako je Bitef obično doživljavan.

VAŽNE STVARI PRATE I SNAŽNE EMOCIJE

U predstavi *Naš razred* mi zapravo pričamo priču o nama. O čoveku. O manipulaciji koja se sa makroplanom lako pretapa u mikrosvet... I onda nastaju razaranja. Istorija ih je puna. Ne samo naša – kaže mladi perspektivni glumac Vučić Perović

Početkom aktuelne sezone, ansamblu Drame Narodnog pozorišta u Beogradu, kao stalni član, pridružio se glumac Vučić Perović. Mladog i veoma talentovanog umetnika (1989, Kotor), koji je diplomirao na FDU u klasi profesora Dragana Petrovića Peleta, šira publika mogla je da upozna kroz tumačenja snažnih, karakternih likova u TV serijama *Sindelići*, *Vojna akademija*, *Zigosani u reketu*, *Nečista krv*...

S druge strane, ljubitelji pozorišne umetnosti pamte ga po ulogama koje je ostvario na beogradskim scenama u predstavama *Ajuštajnovi snovi*, *Kralj Betajnove*, *Urnebesna tama*...

Na redovnom repertoaru matičnog teatra publika ga može videti u *Izbiračici* (Tošica), *Ratu i miru* (Boris Drubecki), *Pelikanu* (Aksel), *Magbetu* (Malkom) i *Našem razredu* (Rišek), a krajem juna, na premjeri *Ribarskih svada*, gledaće ga i u ulozi Bepa, jednog od junaka te čuvene Goldoni-jeve komedije karaktera, u režiji Ane Tomović.

Na „daske“ Narodnog pozorišta prvi put je kročio krajem decembra 2016, kao „uskok“. Naime, u komediji Koste Trifkovića *Izbiračica*, u režiji Nikole Zavišića, zamenio je u ulozi Tošice preminulog kolegu Milorada Mandića Mandu. Iako glumci, u većini slučajeva, ne vole uskakanja, jer je najčešće reč o stresnim situacijama, Vučić Perović je, prisjećajući se tog trenutka, u razgovoru za „Ludus“ rekao da je to za njega pre svega bio jedan izazov.

„Verujem da je mnogima od nas to svakako stresno, uko-liko je reč o zadatku, a ne pojavi. Međutim, moje uskakanje u *Izbiračicu* bilo je amortizovano dovoljnom količinom vremena, da spremim samo uskakanje, kao i predivnom ekipom te predstave. Veoma su me lepo prihvatiли, možda i bolje nego što zaslužujem, pratili, sve vreme, tokom samog igranja... A kasnije su me samo podržavali u pakostima koje sam osmislio i sljavao. Hvala im na tome i ovom prilikom.“

Izbiračica je i dalje na redovnom repertoaru Velike scene, a vi u njoj, od jesen, igrate u statusu stalnog člana ansambla Drame Narodnog pozorišta u Beogradu?

Posle prijema na Akademiju, gde mi je omogućeno da postanem glumac, ovo je druga važna stvar koju mi se dogodila. Da budem primljen u Narodno pozorište, gde mi je omogućeno da i ostanem glumac. A važne stvari uvek prate i snažne emocije. U odnosu na svoju polaznu tačku, koja je bitna u životu svakog pojedinca, od mene, u ovom životu – dosta.

Kad izuzmemo *Naš razred*, sve ostale predstave u kojima igrate u matičnom teatru pripadaju klasičnom dramskom repertoaru. Slučajnost ili...

Ne, nikako. U slučajnosti ne verujem. Naklonjen sam klasicima, volim je. Što ne znači da se dobro snalazim i da mi ona ide. Nemam ništa protiv savremenih komada, naprotiv, i to želim u iskustvu. A to da li vam nešto „leži“, zavisi od toga kako ga spremite kod kuće.

Klasiku je, u svakom slučaju, neizostavan „začin“ svakog dobro koncipiranog repertoara?

Apsolutno. Klasiku krase sadržaj i umetnička vrednost. Trajna je. Znači, nema utisnut rok trajanja na sebi. Bavi se temama važnim za svakog čoveka. Njoj se uvek moramo vraćati. I znova je tumačiti.

Nedavno, 24. aprila, jedan od tih klasika – *Rat i mir*, izveden je s velikim uspehom na 10. Pozorišnoj olimpijadi u Budimpešti. Tokom predstave, u jednom trenutku, obratili ste se publici na mađarskom jeziku i na taj način niste iznenadili samo sve prisutne u prepunoj sali nego i kolege na sceni. Taj trenutak bio je posledica...

Taj trenutak, koji pomnите, posledica je jednog davnijeg trenutka, iz februara ove godine, kada sam za vreme jedne, lične, „misaone promaje“ došao na ideju da bih to mogao da uradim. Znači, pripremljeno je. Naime, na početku drugog dela predstave, izadem i obratim se publici u nekoliko rečenica koje uglavnom zavise od toga što u tom trenutku „zateknem“ u gledalištu. Sada sam, s obzirom na to da smo igrali na festivalu, znao što sigurno mogu da izgovorim. Inače, mađarski ne znam i za sve je kriv moj prijatelj Draško; ne znate ga vi... (smeh).

Kad smo već kod *Rata i mira*, čime vas je osvojila Tolstojeva poetika, odnosno čime vas je slavni ruski klasik posebno „kupio“?

Obimnošću nije sigurno (smeh), mada je i po tome specifičan. Pre svega, plejadom raznovrsnih likova i pitanjima koje ti likovi postavljaju sebi, a onda i nama kao čitaocima, odnosno publici. Divno je prikazano jedno vreme, trenutak istorije kroz intimna dešavanja ljudi unutar više porodica, kao i odnosi između tih porodica. Književnost ima tu plemenitu osobinu da tumači stvari, kao i svet uopšte. Tolstoj to divno radi. I nije jedini.

Početkom aprila, veoma ubedljivo, dočarali ste i lik Rišeka u *Našem razredu* Tadeuša Slobodameka, u režiji Tanje Mandić Rigonat, u čijem fokusu je sudbina desetero drugara, katolika i Jevreja, koji pohadaju isto odeljenje u seoskoj školi u Jebvabneu, 1941. godine, u osvit radanja fašizma u Evropi. Dakle, univerzalna priča o mehanizmu mržnje i netrpeljivosti?

Vučić Perović (foto Željko Jovanović)

Univerzalnost leži u tome što priča iz '41. lako korespondira sa našom pričom iz '91. I sadašnjim trenutkom, uopšte. I svakim prethodnim i svim budućim trenucima, načelost. Mi samo naizgled pričamo priču o Poljacima, Jevrejima i nacistima. Mi zapravo pričamo priču o nama. O čoveku. O manipulaciji koja se sa makroplanom lako pretapa u mikrosvet... I onda nastaju razaranja. Istorija ih je puna. Ne samo naša.

da je reč o tome, prilično na margini. Mnogi glumci sa ozbiljnim, višedecenijskim pozorišnim karijerama široj javnosti su potpuno nepoznati. Iako nemate to iskustvo, imate li neki stav u vezi s tim?

Ne, nemam stav o tome. To je prostо tako. Pa ko voli, nek' izvoli.

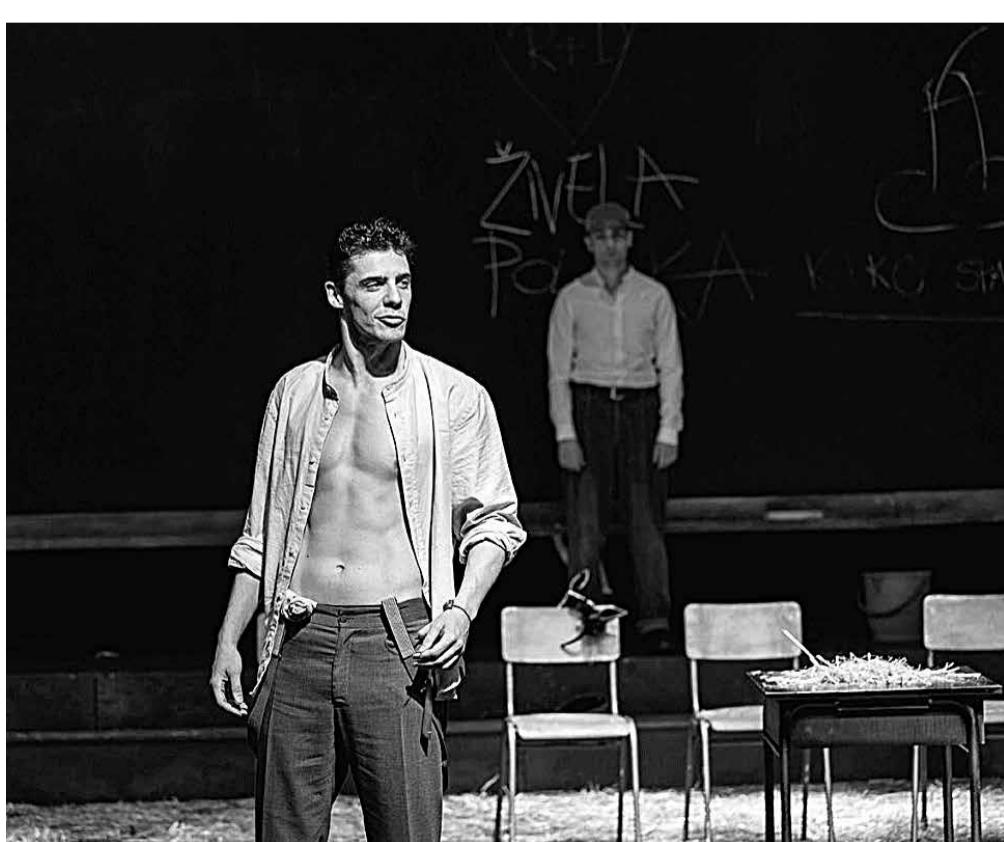
Nemate, prepostavljam, ni dilemu da li je bolje biti poznat/ popularan ili priznat?

Nemam dilemu, naravno. Biti priznat, to se računa.

Šira publika vas pamti po snažnim, karakternim ulogama u serijama *Sindelići*, *Vojna akademija*, *Zigosani u reketu*, ali i *Nečistoj krv*. U tom dramskom biseru, nastalom po delu Bore Stankovića, tumačili ste lik Mitka, filozofa, pesnika i čoveka bolne duše. Koje Borine reči, mali vas posebno prute?

Stanković, kao veliki pisac, pokrenuo je u meni ono što veliki pisci uglavnom i rade – suštinske teme, stvari koje nemaju rok trajanja. Ljubav, porodica, konvencionalni moral, u koji ubrajam narodne običaje i porodične propise, samo su neke teme... Takođe i spoznaju da prirodni zakoni i moralni zakoni nemaju međusobno ničeg zajedničkog, naprotiv, u većnom su međusobnom sukobu i možda baš u tome leži sva tragedija čovečja. Veliki pisci postavljaju i velika pitanja; neke odgovore moramo (pro)naći i sami. U toj potrazi je štos. Težiti treba onome čemu se teži oduvek – mirnoj savesti... Sevdah je osećanje neke duboke čežnje, a pošto Mitke nije čovek velikih poteza, put u destrukciju se činio kao neminovan. Njegova reakcija na život je bila da se napije. A ljudi mogu pitи i zato što su osjetljivi, ali i pametni. Glup čovek, kao što znamo, ne može da bude depresivan, a (po)nekad je lakše udovljiti drugima nego sebi.

Mikojan Bezbradica

Vučić Perović, predstava *Naš razred*, Narodno pozorište u Beogradu (foto Marijana Janković)

AKO SE NE BORIŠ–TONEŠ, ZATO IZAĐI I BORI SE

Osvrt na ovogodišnji, 72. Festival profesionalnih pozorišta Vojvodine

Pod okriljem zrenjaninskog NP „Toša Jovanović“ od 18. do 25. aprila održan je Festival profesionalnih pozorišta Vojvodine, 72. u nizu, a već peti u zastupno u Zrenjaninu. U svojoj dugovečnoj istoriji FPPV već se održavao u Zrenjaninu, ali i u Subotici, Kikindi i Novom Sadu. Čulo se da se od sledeće godine, moguće, seli u neki novi grad. I ovogodišnji je publici predstavio presek najboljih predstava u Vojvodini, u selekciji Aleksandre Glovacki Velikić, dramaturga i pozorišne kritičarke.

U završnici festivala najboljim predstavama proglašene su subotička *Ne idi daleko* (selekcija predstava za decu) Tamare Kučinović i novosadsko-zagrebačko-sarajevska *Što na podu spavaš* (selekcija predstava za odrasle), po tekstu Darka Cvjetića i u režiji Kokana Mladenovića. Govoreći o svojim predstavama, iz dana u dan tokom festivala, njegovi učešnici su zapravo pričali i o ovom vremenu, svom osjećaju realnosti, sveta...

Kao da trčiš maraton

Selektorka Aleksandra Glovacki Velikić napominje da ceni pozorište koje otvara pitanja, pokreće tabu teme, bilo društvene, bilo lične: „Naši socijalni problemi su porasli do neba, naš odnos prema prošlosti, prema manjinskim grupama, crkvi, naša sklonost mitologiziranju, revidiranje prošlosti bez pravih argumenata... Kao što vidite, ima tema ko hoće da radi. Malo je nedostajalo da ovogodišnji festival bude festival klasične, a on bi trebalo da se održava samo u Vršcu. Od šest odabralih predstava, četiri su klasični naslovi. To po sebi nije dobro, ali su veoma dobra ta nova, inventivna, analitična čitanja klasične. I Klaus Man, i somborski Čehov, kao i Molijer, dobili su savremeno ruho, i sadržajno i estetski. To su jake, impresivne predstave. (...) Ovo je, globalno gledano, jedan mračan civilizacijski period i ne može se prevazići ukoliko mu se ne odrede tačne koordinate u uzroci. Svetlo na kraju tunela može da ponudi jedino istinu, a to i jeste ono za čim umetnost teži. Dobra ili prava, kako volimo da kažemo, kao da postoji 'neprava' umetnost.“

Predsednica Zajednice profesionalnih pozorišta Vojvodine i direktorka NP Sombor Bojana Kovacević skreće pažnju: „Pre nekoliko meseci uputili smo apel javnosti s pitanjem kome je potreban ovaj festival. Nakon toga usledili su pozivi pokrajinske sekretarke Dragane Milošević, kao i sastanak sa pokrajinskim premijerom Igorom Mirovićem, na kojem su nam obećali da će Festival adekvatno finansijski podržati na konkursima. I Festival je pripreman upravo u toj nadi, ali i dalje čekamo rezultate konkursa. To bi bilo jednokratno rešenje i pomoći za ovo izdanje festivala, ali svaka-ko ostaje problem trajnog rešenja finansiranja Festivala. I to smo pominjali na sastanku sa Igorom Mirovićem, rodile su se neke ideje i verujem da i to ide u pozitivnom smjeru.“ ... „Teško da možemo govoriti kritičkim tonovima o nečemu i preispitivati mu kvalitet, ako se to bori za goli opstanak. Loša situacija za budžetima, zabrana zapošljavanja, loša scenska oprema i tehnički uslovi na granici bezbednosti su bili nešto s čim smo pokušavali da se borimo i pre pandemije. Na sve to došla je bolest i izuzetno težak period za sve izvođačke umetnosti. Verujem da su prethodne godine za sve rukovodice u pozorištima bile kao da trčiš maraton, a neko ti stalno puca u noge. Brojni festivali su zamrli, neki su obnovljeni, a neki nisu. Tek u ovom sezonu se vraćamo u redovan kolosek, pa je možda i pravo vreme da počnemo da preispitujemo stvari, a zaista je dosta toga za preispitivanje. Uprkos svemu tome, dogodile su se vrlo važne i kvalitetne predstave. Duboko verujem da je pozorište bolji deo svakog društva i da tu kvalitet uvek isplavi i nade svoj put.“

Malo je reći istaknuti glumac Radoslav Milenković, inače reditelj *Ludog kamena* NP „Toša Jovanović“, kaže da je kriza konstanta u pozorištu: „Krizu je bila otkad pamtim, a dugo pamtim. Mislim da nema krize. Po onome što gledate, nema krize para, veliki novac se troši na produkcije, putovanja, koprodukcije, gostovanja. Ne vidim ja krizu finansijsku, ne izgleda tako. Moglo bi i s manje novca da se napravi još bolje pozorište. Ovo vreme ima svoje zahteve, ali vidim da ljudi dobijaju nagrade, to se uvažava, ima festivala. Tako da je pozorište u finansijskoj, ili repertoarskoj krizi onoliko koliko je svaki život težak. Da budu milioni, da smo svi u smokinima, nasmejani i veseli, nemoguće je, to ne pripada pozorištu. Pozorište je potraga za istinom, a kad tragate za istinom, to ne može biti lako, ni finansijski, ni sadržajno, ni repertoarski. Ne prizivam siromaće, ne zameram finansijerima što daju novac za pozorište, nego prosti ne treba da mislimo tako kao da smo mi važni. Pozorište se dešava, a sad kakvo je ono, pa kakvo god da je – već je prošlo. Uvek postoji ta mogućnost da napravite bolje, tako da oni koji zameraju, neka naprave bolje. Što se tiče novih mladih ljudi, glumaca, oni ne daju nikakvu posebnu nadu. Ni je vatromet glurne počeo snimanjem gomile serija u kojima je dovoljno da se ponašaš kao glumac. Govori se, generalno, jako loše, scenski govor je u velikom problemu. Što se tiče razumevanja sveta i ljudi, vidi se da se čita malo, ili ništa. Ali kakvi mlađi glumci, ili ljudi, budu pravili pozorište, tko će ih i gledati. Kao i bračni parovi: zaslužuju jedno drugo, čak i kada su nezadovoljni. Kako kaže Dis: Nema smisla remetiti besmislenost u svom toku. Nema vatrometa, neće se ništa epohalno desiti: uvek će biti sjajnih glumaca, vrednih, dubokih, instinktivnih, i uvek će biti mnogo ostalih.“

Teatar kao Don Kihot

Andrej Cvetanovski, reditelj *Don Žuana* NP „Sterija“, Vršac, napominje da je teatar u današnjem vremenu sve teže da zadrži pažnju i interesovanje publike: „Medutim, teatar preživljjava i daje jer ima ono što nijedan drugi medij nema, a to je ekskluzivitet da se sve dešava sada i ovde, i nikada na identičan način. Predstava može da se odgleda i na snimku, ali taj moment razmene energije glumaca i publike ne može ništa da zameni. Teatar se bori s vremenom kao Don Kihot s vretenjačama, ali u toj borbi i jeste lepo. Za mene je definicija najbolje predstave ona koja može i da nasmeje, i da rastuži, sve spakovano u dva sata. Reditelj je sluga dogadaja i radi sve što je u njegovoj moći da se predstava desi. Uvek se trudim da s glumcima, s kojima radim, uspostavim saradnički odnos u kojem će oni slobodno predlagati svoje ideje. Oni su „sveštenici pozorišnog hrama“, a moj zadatak je da im omogućim da u što boljim uslovima održe našu zajedničku 'propoved'.“

Reditelj predstave *Galeba* NP Sombor Milan Nešković kaže da su za njega pozorišta najsvetlij plamenovi naše kulture. Vojvođanska u tome prednjače svakako, što se može videti po njihovoj repertoarskoj politici. Problem je to što je publiku sve starija, a prenalo zanimljivog sadržaja možemo da ponudimo novoj i mlađoj publici koja smatra ovu umetnost jako anahronom, i to je nešto na čemu celo društvo treba da radi, ne samo ljudi iz pozorišta. Negotivati publiku nije samo zadatak nas, pozorišnih poslenika, već i lokalnih zajednica, Ministarstvu obrazovanja... Zašto u osnovne škole, pored veronike, ne uesti „pozorište“ kao izborni predmet?“

Derd Hernjak, reditelj *Guskara Matije* Dečje pozorište / Dječje kazalište / Gyermekszínház Subotica, veli: „Pozorište uvek kaska za svim ostalim umetnostima, nekih 50 godina. Devetnaesti vek je

bio avantgarda za sve umetnosti, osim za pozorišta i izgleda da tek sada, posle 80-100 godina, i pozorište pokušava da pronade neke druge jezičke forme. Mislim da treba da se prilagodimo tom modernom dobu, jer ćemo izgubiti pozorišnu publiku. Da li se slažem s tim modernim svetom, to je već druga stvar, ali mislim da treba da utvrdimo neki dijalog s publikom, a dijalog može da uspostaviš samo onda kada te neko sluša. U suprotnom, možeš praviti pozorište koje nikome nije potrebno. Kolika je uloga pozorišta u društvu u kojem živimo? Mala. Mi gubimo publiku, bar publiku na madarskom jeziku. Mislim da publika gubi interesovanje za pozorište, za koncerte, za čitanje knjiga. Internet je prisutan i ima jako važnu funkciju, ali koliko ima prednosti, ima i svojih mana. Svi mi koji se bavimo umetnošću pokušavamo da prenesemo svoje mišljenje (o) svetu oko nas. Moj profesor Boško Drašković je govorio da je „svako pozorište političko pozorište“, ne u smislu politike kako je danas shvatamo, nego se to odnosi na ljude i na probleme ljudi, a to je već neka vrsta politike.“

Zoran Greguš, glumac subotičkog *Guskara Matije* kaže da je godinama radio s decom: „Vodio sam Dramsku sekociju, ali posle 13-14 godina primetio sam da su se deca toliko promenila da sam imao utisak da ih na momente ne razumem, iako i sam imam dete. Primetio sam da im ne mogu privući pažnju na isti način kako sam to mogao ranije. U video sam da ih danas interesuje nešto drugo, da je to neki drugačiji jezik. I ne bih rekao da je to kriza, to je prosto život. Nisu oni krivi, krivo je društvo. Ono se menja, sve juri napred, tehnologije jure ispred nas, roditelji ne stižu da se bave decom, aplikacije jedu decu. Uvidam da ih danas mogu privući humor, i muzika, ona je uvek dobar način da im se pride. Na muziku uvek dobro reaguju. Neke pesme ih zauvek spoje i kad odrastu, često ih ponavljaju na druženjima, ekskurzijama, putovanjima, žurkama – one im budu kao neka himna. Moramo se kroz muziku i humor boriti za njih. Uvek treba izaći boriti se, to uvek govorim i mojoj kćerki koja studira glumu. Kažem joj to kad god ima neku nedoumicu i problem. Teško je danas: ako se ne hori, toneš. Svi grabe, ako ne grabiš – potonuo si. Teško je narocito mlađima, i zbog pola, i zbog obruzovanja.“

Po rečima Tamare Kučinović, autorkе predstave *Ne idi daleko* subotičkog Dečjeg pozorišta, decu danas bombarduju sa svih strana, svakakvim sadržajima: „Otudena su, distanciranjima i nesreća. To svi vidimo. Ali to ne znači da oni ne žele da osete i iskuse. Naprotiv, osećam da su toga gladni. Nemojmo potencirati decu. Ona su zrelja nego što mislimo. Njima je potreblja raznolikost, uvid u svaki aspekt života i ljudskog bića, od izazivajuće sreće do izrazite tuge. Duboko verujem da im je potreblja iskrenost u bilo kojoj formi. Oni žele da ih ne lažu. Da ih, u suštini, poštaju.“

Sonja Petrović, rediteljka *Pradevojčice* Lutkarske scene NP „Toša Jovanović“ napominje i: „U pozorištu očekujem uložen trud. Jasno je koliko je teško u vremenu hiperprodukcije, vremenski sve kratčih procesa i sve manje posvećenosti svih pozorišta krajnjem produktu – predstavi, napraviti jedan dobar, ili solidan pozorišni čin. Nemam ništa protiv neuspješnih, ili manje uspešnih predstava ukoliko se vidi trud, želja, pokušaj, rizik, razlog. Imam protiv onih otaljanih, odradenih. Volela bih da u pozorištima u Vojvodini bude sve više temeljnih, promišljenih, iskrenih i potrebnih predstava. U poslednje vreme predstave koje pomeraju standarde primećujem više u sektoru pozorišta za decu, nego za odrasle. Stičem utisak da je to polje otvorenenje za eksperimente, nove forme, istraživanja i na nivou sadržaja, i forme, nego pozorište za odrasle koje se čini

72. ФЕСТИВАЛ ПРОФЕСИОНАЛНИХ ПОЗОРИШТА ВОЈВОДИНЕ

од 18. до 25. априла 2023. Зрењанин

ПОЗОРИШТВО У СРБИЈИ
ПОД ОДЛУКОМ РЕДА ПРЕДСТАВА

ПОД ОДЛУКАМ
ПРЕДСТАВА

HAIKU NA DAN, RECEPT ZA PREŽIVLJAVANJE

Mlađi ljudi zamenili su stvaran, opipljiv život onlajn-životom. Zapravo, nisu ga zamenili, on im je baza, a ovaj drugi je nepopularna alternativa u slučaju nestanka struje – kaže mlada glumica Julija Petković

Kad se Julija Petković pojavi u somborskem *Galebu*, sve drugo prestaje. Gledalac se odmah pita gde bi još mogao da je vidi, pa čuje „plan je da nema plana“...

A u *Galebu* Julija Petković igra, peva songove koje je sama napisala, na muziku koju je, takođe, sama napisala. Ova mlađa glumica jedna je naoko vrlo ozbiljna, a zasigurno prefinjena duša. Dolazi iz Niša, ali je novosadski diplomac. Strast joj je muzika, ima bend Haikuzdanans, a nastupa pod imenom Duda Buržujka. Duda je urnebesna i duhovita, ubitacno i bolno tačna, nadasve oštromorna.

Razgovor s glumicom Petković nastaje u danima koji blede u senci tragedije koja se desila u OŠ „Vladislav Ribnikar“, u kojoj je 3. maja streljano osam osnovaca i čuvan škole. Počinjemo od tog događaja koji stepen srpske leštvice užasa diže na nov nivo...

Kako čovek može da procesira takav događaj koji je rezime društva u kakvom živimo? Kako to sebi može da objasni? Ima li zalečenja, jer izlečenja očigledno nema?

Na ovu temu bih samo rekla da polako rastu nove generacije koje ne žive u istom svetu u kom mi mislimo da živimo. Mislim da su mlađi ljudi zamenili stvaran opipljiv život onlajn-životom. Zapravo, nisu ga zamenili, on im je baza, a ovaj drugi je nepopularna alternativa u slučaju nestanka struje. Teško je upoznati se s novim generacijama, razumeti njih, njihove odluke i način razmišljanja ako ne živimo u istom svetu, ili ako nismo marketing giganti koji od toga žive. Tako da valjalo bi da se medusobno upoznamo. Vrlo dobro ste definisali današnji *mal du siècle*, tu – haikuzdanans – potrebu ljudi da se bude mudar, da svako bude neki mali Niče, Andrić, neki *wanna be* Tagore, ili bar Skot Pek, čije se mudrosti *kopi-peštiju* po internetu. Može li se biti mudar svakog dana, čak i sekundendno? Čemu ta potreba? Čemu služi? Je li život lakši?

Život je u suštini lak, osim kad je težak. Haikuzdanans. Vidite – već je prepametno! Mi smo već svakodnevno polovno mudri. Čestitam svima. Kad neko ozbiljno krene u prosipanje mudrosti, to je već isplativ biznis, u drugim slučajevima verujem da je samo traženje odgovora i rešenja za individualni problem. Dakle, pod jedan, potreba za zaradom ili, pod dva, smisalom svakodnevno. A život je lakši samo ovaj prvoj grupi. Moja potreba za polovnim pametovanjem proistekla je iz bunta prema rešenjima za lakši život ZA SAMO 999.99999....

U svetu u kojem se mnoge ozbiljne i važne stvari ne doživljavaju i ne tretiraju tako, već se njima sprađa i bagatelišu se, teško je imati zdravu bazu, sigurno utočište, ne za ego koji se bilduje raznim pogrešnim stvarima već za duh... Samopouzdanje se nikad brže nije tanjilo, oslonaca u nekom duhovnom smislu je sve manje, empatije nigde... Kako se u svemu tome razviju mladi čovek, mladi umetnik? Kakve mehanizme mora da izgradi, a koje u sebi mora da poruši da bi bio umetnik i čovek? Može li to mladi čovek sam?

Ukoliko nemate onih 999.9999 din. da vam neko reši ili nade bazu, ume da bude dugo traganje. Obično se ta zdrava baza već nalazi u nama, samo treba imati hrabrosti da je ispoštujete, tako nekako. Mislim da „biti“ uvek ide s istinom, a istina s mirom, mir s verom. Mislim da mlađi umetnik pristane na kompromise koji ga uništavaju onda kad istinu u sebi ne čuje, ili se boji, ili kad ne veruje. Ne bi trebalo da postoji velika razlika između „biti umetnik“ i „biti čovek“ – trebalo bi da se nadmeću koja će uloga biti plemenitija. Naslušala sam se priča o samopouzdanju i načinima da se stekne (oni biznis mudraci), međutim, i to je individualni proces i jednostavnog rešenja verovatno nema. Oni koji su pronašli lakši način da ga neosnovano

Julija Petković (foto Miloš Jovanović)

i neplremenito steknu, sada ga koriste da plaše ove s manjkom samopouzdanja, ne bi li i dalje ostali u većini. Neko je see po izmislio dva opšta mesta: uspeh i neuspeh, verovatno jer mu je bilo dosadno, ili je pak u tome video neku korist. Svođenje naših života na opšta mesta je jedna od najgorih pošasti u vremenu u kojem živim. Ljudi doslovno uče kako da se svedu na „foldere“ koji su društveno prihvatljeni, ili shvatljivi, pa se svaka autentičnost danas smatra nekim čudom. Moja baka je jednom rekla: Da je hog hteo da svi budemo isti – bili bismo flaše. Opet mudrost nezaustavljujivo hara! *Zadivljujuća je ta vaša Maša u somborskem Galebu*, toliko je očaravajuća da zasećuje sve ostale likove... Gde je ona nastala, u kome trenutku rada na predstavi, u čijem doslihu, zašto je takva, ko joj je dao krila, a ko ih podsekao? Šta vama znači? Je li to samo friza da se od likova ponešto da i naučiti? Je li vas čemu naučila?

Mašu koju igram u somborskem NP proizvod je rizika. Najviše reditelja Milana Neškovića, koji je rizikoval da me pozove u proces samo nakon preslušanih pesama sa jutjuba i koji je od početka imao jasnu ideju. Spoj moje muzike i tekstova i Maše se ispostavio mogućim. Ne umem da objasnim više od toga da sam energiju s pesama i tekstovima koje sam i sama pisala prenela na Mašu i da se to tačno uklopilo. Ona je ostala ono što sam ja videala i iz prvog čitanja *Galeba*, samo što se u ovoj interpretaciji pojavljuje ono što u tom čitanju nisam ni slutila – i njen borba, snaga i volja, i pokušaj da se iz sopstvenih muka iščupa. Imala sam ne-

ku ludačku sreću da dobijem takvu slobodu u radu na ovoj predstavi i poverenje somborskog pozorišta, svih zaposlenih i, naravno, Milana Neškovića kome sam zbog tog rizika i poverenja najviše zahvalna.

Ton je predstavi dala kompozitorica i autorka songova Duda Buržujka. Priča se da vi vrlo dobro znate sve o toj osobi :) Ko je ona, iz koje je potrebe došla? Kuda ide? Kako su saradivali njen ego i ego reditelja? Čiji je morao da bude obuzdan?

Ah ta Duda, kako je njoj dobro u životu. Ne znam ni ja sve o njoj, ona je neuhvatljiva i nepredviđljiva, prava napast. Što se ovog procesa tiče, nije se nijednom pojavila, hvala Bogu! Samo je pozajmila ova svoja dela. Pitanje je da li bi se njoj svidelo pozorište i cela ta pompa oko glumaca, reditelja, mučenja oko proba, ne verujem. Tako da čak ni za premijeru nije došla, kaže: Mnogo vam traže ta predstava, nemam vremena, mnogo radim.

Na Akademiji su vas svašta naučili o pozorištu, a šta ste za ovo kratko vreme naučili vi, kad prestaju Akademija i iskustva drugih ljudi, i počinju život i lična iskustva; da li ste svesni važnosti da se odvojite od nje da ne biste celog života kao mnoge vaše, čak i starije kolege, stalno citirali jedne te iste rečenice svojih profesora...

Akademija tek kad prestane, shvatit će koliko je bilo bitno da prestane. Ha-ha! Mislim da je ogroman šok kad prekinete školovanje posle 16 godina, a niko vas baš ne pripremi za to. Jednom mi

je neki stariji kolega rekao, a to se ispostavilo kao istina, da tek nakon Akademije, i to posle nekoliko godina, to što si naučio krene da dopire do mozga. Samo bih voleda da studenti toga budu svesni, da od sebe ne očekuju previše, da se od problema na studijama ne razboljevaju i muče, već da uživaju.

Šta vam se čini, čita li iko posle akademije išta... Gledalac nekad ima utisak da se posle akademije više ništa ne čita: to se vidi i po dikciji, i po tome kako se o delima, ulogama, radu na predstavama govori na konferencijama za novinarе i u intervjuima... Zašto su zajedničke imenice: sistem, država, ovo vreme, vlast, politika, mediji... uvek dobar izgovor za izbegavanje lične odgovornosti?

Mislim da čitaju ljudi i nakon Akademije, možda čak i više i posvećenije, nisam sigurna kako se stiže taj utisak. Moje kolege, bar koje ja poznajem, uglavnom lepo govore. Mada ja teško prihvatajam, takoreći ne prihvatajam formu intervjuja, najviše zbog toga što volim da govorim samo kad imam nešto da kažem, a to obavim uglavnom kroz druge formate. Svakako sam zahvalna na pozivu da i ju kažem pokoju polupametnu!

Gde još igrate, imate li kakav plan za život, ili se on dešava mimo plana?

Iskoristiću mudrost još samo jednom! Plan je da nema plana. Haikuza-danas.

Snežana Miletić

Julija Petković kao Duda Buržujka (foto Katarina Šijakić)

SRPSKA POZORIŠTA I FESTIVALI DANAS, I DAN POSLE

Predstojeći, 59. Festival profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić”, Zaječar, pravobitno je trebalo da se odvija od 8 do 16. 5., ali je pomeren na termin od 8. do 15. juna tekuće godine zbog aktuelnog, nikad ranije zaheleženog tragičnog događaja u istoriji Srbije. Trinaestogodišnji dečak, 3. 5. 2023, usmratio je osmoro daka i čuvara Osnovne škole „Vladimir Ribnikar” iz Beograda, koju je i sam pohadao, a ranio šestoro dece i jednu nastavnici. Samo dan kasnije Srbiju je pogodio i masakr u Mladenovcu, u kojem je mladić ubio osmoro, a ranio četrnaestoro osoba.

Zajednica profesionalnih pozorišta Srbije upućuje najdublje izraze saučešća porodicama nastradalih i moli se za povredene i njihov oporavak.

Ovo stradanje je metafora i metonimija nagnjilanih podela i trauma dezintegracije društva, porodice i pojedinca kroz koje prolazi Srbija u poslednje tri decenije. Neprekidna potraga za identitetom i graničnim vrednostima građanskog društva i državnosti, odvija se bez jasne ideje i svesti o načinu kako treba da se uspostave i strukturiraju društvene institucije.

Izraz civilizacijskog napretka

Sumnja u svrhovitost i opravdanost postojanja gotovo svakog konstitutivnog činioca države Srbije i njenog društva nije zaobišla ni pozorište kao instituciju. Kao i sve drugo, u poslednje tri decenije nepoverenje i nesigurnost u kontekstu pozorišne institucije olijčavaju se u traganju za nekim drugaćijim pozorišnim sistemom i modelom organizacije. Istovremeno postojanje svesti da je pozorište izraz civilizacijskog napretka jedne zajednice i svakog njenog pojedinca i insistiranje na tržišnim oblicima poslovanja dovelo je pozorišnu instituciju i modele njenog organizovanja u stanje konstantne improvizacije i straha od raspadanja.

U ovom trenutku u Srbiji postoje sledeći osnivački modeli pozorišta:

1) Javna pozorišta – osnivač je država, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava; predstavlja sistem stabilnih modela, odnosno modela budžetskih subvencija kao potvrda saznanja jasne koristi za društvo, proizašlog iz činjenice da je pozorište gradivna i iskazna svest moderne istorije Srbije, strukturirana su kao:

– Pozorišta sa stalnim ansamblom, po tradicionalnom modelu sektorske podele rada, i stalnim repertoarom, unutar kojeg se posebnost i značaj kako repertoarske politike, tako i predstava koje ga čine, prevashodno mere prepoznavanjem u javnosti kao vanredni etički i estetski događaji, nezavisno od komercijalnog uspeha;

– Pozorišta bez stalnog ansambla i repertoara, koje zakonski i producijski uokvirava najviše četvero stalno zaposlenih radnika, pre svega kao administrativno-organizatorska podrška stvaranja predstave i njene eksploracije tokom kratkog perioda izvođenja, a čiji se uspeh meri istim aršinima kao i u prethodnom modelu.

– Privatna pozorišta – osnivač je pojedinc, kao jedini vlasnik, ili „društvo sa ograničenom odgovornošću”, sa više vlasnika, koji, za potrebe proizvodnje i eksploracije predstave, ulažu svoj privatni kapital; njihova institucionalna i repertoarska održivost zavise od tr-

TARTUFFE

žista i komercijalnog uspeha, i koji zahtevaju planiranje sigurnih poteza i projekata, ponekad bez pravog posvećenog, istraživačkog rada i značajnih umetničkih dometa.

2) Nezavisna pozorišta – osnivač je pojedinci i/ili organizacija iz civilnog sektora; predstavlja model samoorganizovanja umetnika, pozorišnih grupa, privatnih neprofitnih pozorišta, nevladinih organizacija, *ad hoc* produkcija, te čitav niz drugih decentralizovanih i fleksibilnih organizacija koje produkcijske modele

i pozorišne izraze formiraju iz ekonomskе nezavisnosti, estetske autonomije i potrebe za demokratizacijom kulture.

Slovo zakona

Zakon o kulturi, koji se trenutno primenjuje, čini granice između ovih modela krajnje pozornim i nestabilnim. Naime, Zakon o kulturi ne predviđa jasno kriterijume po kojima će neka pozorišta biti komercijalna, a druga subvencijama biti zaštićena od tržišta, kao što i ne daje ja-

sne okvire prava i obaveza angažovanih u svakom od ovih pozorišnih modela. Zakon o kulturi dominante uređuje način osnivanja i upravljačka tela javnih pozorišta. Na osnovu njega, javna pozorišta se tretiraju kao institucije državne uprave, a uredbe koje regulišu poslovanje i zapošljavanje u javnim institucijama nisu adekvatne za pozorišta. Istovremeno ova pozorišta rade ne samo na osnovu Zakona o kulturi već i na osnovu Zakona o budžetu, Zakona o radu, Zakona o platama u državnim organima i javnim službama, Zakona o autorskim i srodnim pravima, Zakona o javnim nabavkama, Zakona o službenoj upotrebi jezika i pis-

kalne samouprave po dobijanju zahteva pozorišta za popunjavanjem novih radnih mesta i upućivanje na odobravanje Komisiji te zahteve ne prosleđuju ili broj traženih radnih mesta dostavljaju ne uvažavajući stvarne potrebe pozorišta. Takva praksa prepolovila je broj zaposlenih u pozorištima, onemogućila normalno funkcionisanje. Koliko je situacija alarmantna govor podatak da je 16 pozorišta, koja čine Zajednicu profesionalnih pozorišta Srbije, u 2008. godini, kada je doneta Uredba o smanjenju stalnog broja zaposlenih, upošljavalo 864 radnika, da bi taj broj, nakon Uredbe o zaboravi zaposljavanja, 2013, doveo do tog da ova po-

Selekcija 59. festivala profesionalnih pozorišta srbiјe „Joakim Vujić“

Festival će 8. juna otvoriti predstava domaćina, Narodnog pozorišta Timočke Krajine „Zoran Radmilović“ iz Zaječara, Čehovljeva soba, sezona prva, prema pričama A. P. Čehova, u adaptaciji Une Đelošević i Nikole Zavišića, koji je i reditelj predstave.

Slede predstava Kruševачkog pozorišta Čudo u Šarganu Ljubomira Simovića u režiji Nebojše Bradića, zatim Ona koja raspušta vojske, prema Aristofanovoj Lisisstrati, po tekstu i u režiji Bobana Skerlića NP Priština, 4 ZIDA ili tragikomedija o karantinu Bojana Tasića, Aleksandre Jovanović, Nine Plavanjac i Stevana Bodrože, u Bodrožinoj režiji, pozorišta „Bora Stanković“ iz Vranja.

Selekciju čini i predstava Narodnog pozorišta Užice Mesec (dana) na selu Turgenjeva, u režiji Milana Neškovića. Isti reditelj potpisuje i selektovanu predstavu NP Niš San o zavičaju (nevideni folk snovidenje) Ivana Velislavljevića a za nagrade se takmiči i predstava Regionalnog pozorišta Novi Pazar Terapija, po motivima teksta Kristofera Đuranga, u režiji Olivere Đorđević. U čast nagradenih biće odigran Molijerov komad Uobraženi bolesnik u režiji Đorda Nešovića Knjaževsko-srpskog teatra iz Kragujevca.

Selektor je Goran Ibrajter, a odluke o nagradama doneće tročlani žiri u sastavu: Miloš Latinović, Milica Bajić Đurović i Mladen Knežević.

zorišta u 2023. upošljavaju 409 radnika. Sve ovo je uvećala troškove jer su pozorišta prinudena da angažuju čitav niz spoljnih saradnika, što opet dovodi do toga da model funkcionisanja javnih pozorišta preuzima model privatnih pozorišta. Uz to Zakon o kulturi dozvoljava da se unutar institucije javnog pozorišta rade samostalni projekti, zaposleni u stalnom angažmanu potpisuju ugovore sa drugim kućama u kojima rade po projektu, budžetska sredstva nisu dovoljna da pokriju troškove realizacije predstave i troškove održavanja zgrade. U isto vreme, iz nedovoljnog poznavanja misije javnih pozorišta ili iz kakvih god drugih razloga, a po pravilu su posledica dnevno-političkog dodvoravanja republičkim organima vlasti, lokalne samouprave, kao osnivači, često očekuju da javna pozorišta posluju po tržišnim principima. S druge strane, mnoge lokalne samouprave insistiraju na ukidanju sopstvenih računa pozorišta i centralizuju pravne i knjigovodstveno-računovodstvene službe i na taj način proizvode nefunkcionalno, birokratsko poslovanje pozorišta.

Pozorišni sistem, u najkraćem, prilagodio se tržišnim oblicima poslovanja zadržavajući tradicionalni model organizacije. Pokušavajući, naime, da „opstane“ i prilagodi se hiperprodukciji zakonskih osnova, srpski teatar pronašao je, ne tako srećno rešenje: polutržišni i poludržavni organizacioni model.

U svim ovim zakonodavnim, estetsko-ideološkim labyrinima i svakodnevici društvenih lutjanih i nedaća, Zajednica profesionalnih pozorišta Srbije u ovom trenutku u Ministarstvu kulture, kao resornom sektoru, nalazi spremnog sagovornika što uliva nadu da je funkcioniša

nje pozorišta moguće urediti. Naročito ukazujuemo na značaj novog formata konkursa Ministarstva kulture u oblasti pozorišne umetnosti koji se odnosi na segment „mogućnosti finansiranja kupovine tehničke opreme, uređenja i opremanja prostora kao i radova manjeg obima za potrebe realizacije programa”, kao i novi konkurs „Prestonica kulture Srbije“. Verujemo da će i tribina „Srpska pozorišta danas i dan posle“, na kojem učestvuju i predstavnici Ministarstva kulture, još više doprineti da se sagledaju problemi funkcionalisanja pozorišta i iznadu rešenja.

Pozorišna umetnost u Srbiji danas i njeni festivali, kao reprezentanti najuticajnijih estetsko-ideoloških pozorišnih promišljanja jednogodišnje produkcije, čini se više nego ikada pre, nastajući kao izraz naporu da se u vremenu duroke krize srpskog društva pokuša definisati ono što posvuda uzima maha, sa namerom da takvom kretanjem ako ne u potpunosti odredi pravac, onda svakako da mu ogoli mane i potrdi ono malo vrlina što trenutno manifestuje. Na pojavnom planu kriza se, najuopštenije govoreci, iskaže stalnim širenjem područja života i stvarnosti koji se dovode u pitanje i podvrču sumnji, ili za koje se smatra da tek treba biti rešeno što im je suština i smisao, te na koji način valja da budu uređeni.

Bilo kako bilo, kako jeste i kako će biti, kako je to definisao najuticajniji misilac teatra Aristotel, pozorište je urođeno u čoveku i kao takvo će preživeti. Pitanje je kakva je vajda od tog preživljavanja.

Teatar na raskršću

Osvrt na prve tri godine festivala pozorišta i drame balkanskog prostora „Teatar na raskršću“ mogli bismo nazvati i – prilog istoriji pozorišta Srbije, Narodnog pozorišta Niš i grada Niša.

Festival je, kao ideja, pokrenut rečenicom tadašnjeg gradonačelniku Niša, gospodinu Darku Bulatoviću, 19. 9. 2018. Tačnije, prilikom našeg prvog susreta i upoznavanja, nakon mog izbora za upravnika Narodnog pozorišta Niš, Bulatović je izgovorio da Nišu nedostaje pozorišni festival. U Nišu se organizuje čitav niz vanredno značajnih festivala: Filmski susreti, Nišvil, NIMUS, Književna i Likovna kolonija Sićevu, Međunarodni studentski susreti folklora itd. Nema pozorišnog festivala. U 137 godina dugoj tradiciji kontinuiranog rada NP Niš (uz NP u Beogradu, NP Niš je jedino u Srbiji) koji ne prekidno radi od svog osnivanja) bilo je pokušaja da se organizuju susreti i/ili festivali pozorišta. Poslednji, tokom 2011. godine, organizovan je „GlumBal“, ali, nažalost, i on nije zaživeo.

Može se sa lakoćom zamisliti kolikor je bila moja sreća kad sam čuo tu rečenicu od jednog gradonačelnika i političara, u trenutku kada gotovo horški ponavljamo da se nedovoljno pažnje posvećuje kulturi, a posebno pozorištu. Doduše, i sad ne ra-

zumem da li se u tih, zaista nedovoljnih 0,95% od budžeta Srbije koji se izdvaja za kulturu, računa i 8 do 10 odsto koje budžet grada Niša izdvaja, pa 7 do 9 posto koje za kulturu pojedinačno izdvaja ju Kruševac, Užice, Vranje, Leskovac itd.? Ili je tih 0,95% samo za republičke institucije i konkurse ministarstva?

Kao čovek koji se gotovo 30 godina bavi pozorišnom umetnošću u Srbiji, Evropi i Kanadi (teatrolog, dramaturg, reditelj, kritičar, organizator, producent, rukovodilac, profesor na fakultetu i u gimnaziji) i koji ima uvid u nedostajući repertoar i takozvani slobodni prostor unutar pozorišne umetnosti i pozorišnih institucija, a opet poznavajući budžetske okvire različitih produkcija i festivala, smatrao sam i smatram da je regionalni festival prava mera Narodnog pozorišta Niš.

Ideja o pokretanju regionalnog festivala dobila je mogućnost da se realizuje bez ikakvog otklona i sa lakoćom.

Istog trenutka sam zamolio prijatelje i kolege da nam pomognu. Smatram da treba da učimo od najboljih i da se ugledamo na njih. Tako su nam sugestije i/ili osnivačke akte dali prof. Vida Ognjenović, direktorka „Novog tvrdava teatra“, Miroslav Radonjić, direktor Sterijinog pozorja, Miloš Latinović, direktor Bitelja, Zoran Stamatović, direktor Jugoslovenskog pozorišnog festivala „Bez prevoda“, Zoran Karajić, tadašnji direktor „Pozorišnog proleća“, Nenad Segvić, tadašnji direktor Festivala malih teatarskih formi iz Rijeke, Vladimir Đuričić, direktor „Dana Zorana Radmilovića“, prijatelji iz Fringe Theatre Adventures iz Edmontona, Kanada. Ovom spisku svakako treba pridodati i razgovore sa Valentinom Vencelom, prof. dr Ivanom Medenicom, prof. dr Duškom Ljuštinom, prof. dr Nenadom Novakovićem, Branislavom Nedićem, Đurđijanom Jovanovićem, mr Nemanjom Rankovićem, prof. Branislavom Žagom Mićunovićem, koji su svojim sugestijama doprineli da Festival dobije prve obrise.

U svom punom formalnom kapacitetu Festival je zaživeo formiranjem Programskog saveta festivala: predsednik – Nebojša Bradić, reditelj, Beograd; članovi – Aleksandar Milosavljević, pozorišni kritičar, Novi Sad; prof. dr Darko Lukić, teatrolog, Zagreb; mr Dejan Lilić, prvak drame, Skoplje; mr Dejan Petković, teatrolog, Niš; Dejan Stojiljković, pisac, Niš, i, po službenoj dužnosti i logici stvari, upravnik Narodnog pozorišta Niš, koji je ujedno direktor i koselektor Festivala. Oni se bave isključivo i sami programskim aktivnostima Festivala.

Važno je da istaknem da se, uz saglasnost osnivača, u Savetu festivala, nije nalazio niko izvan pozorišne umetnosti. Nema čak nikog ni iz tadašnjeg Upravnog odbora NP Niš, iako su ga činili vanredni poznavaoči pozorišta i više nego profesionalno ostvareni ljudi, sa Nebojšom Ozimićem, istoričarem, kao predsednikom na čelu.

Na prvom festivalu (2019) gradonačelnik se, u ime osnivača, obratio u fokus pozorišta, a Festival je, na sceni, otvorila prvakinja NP Niš u pen-

Sanja Marković i Branislav Trifunović u predstavi
Bilo jednom na Brijunima, Bitel teatar,
(foto Marijana Janković)

Битеф
TEATAR

Revija predstava za decu „Čarolija“, Užice Novinarski žiri 7. Festivala „Pozorišno proleće“, koji su činile Gordana Manjenić, Borka Trebešanin Golubović i Olivera Milošević, posle pet odgledanih predstava u zvaničnoj konkurenciji festivala doneo je jednoglasno odluku da Nagrada „Zalog za budućnost“, koja se dodeljuje mladom umetniku, pripadne glumici Sanji Marković za ulogu Jovanke Broz u predstavi *Bilo jednom na Brijunima*.

„U predstavi koja na neobičan način istražuje jugoslovensko naslede, odnose između stvarnosti i pozorišta, politike i umetnosti, poziciju žene u patrijarhalnom društvu i pitanje identiteta, Sanja Marković oplijivo predstavlja Jovanku Broz i njenu snažnu privrženost Titu, koja će do kraja preći u istinsku usamljenost i bol. Na pitanje ko sam ja, koje svi likovi u ovoj predstavi postavljaju, Sanja je u svojoj ulozi ona koja u ratu juriša ispred svih i osvaja slobodu, glas razuma i moralna vertikalna, ali i most na Sutjesci, vozač glisera, lovac i elegantna dama. Sve to u ovoj predstavi ona igra bez kalkulisanja, srčano i uverljivo, na način kojim mogu samo vansenjske glumice. I pored toga što je već ostvarena u profesiji, ona je mlađa glumca i njen vreme tek dolazi“, navodi se u obrazloženju nagrade.

Na ovogodišnjem „Pozorišnom proleću“ nagrada za najbolju žensku ulogu – po odluci žirija koji su činili glumica Danica Maksimović, reditelj Božidar Đurović i glumac Robert Ristov – pripala je Vanji Ejduš za ulogu Aleksije Rajčić, u predstavi *Uspavanka za Aleksiju Rajčić*, u režiji Juga Đorđevića.

ziji i dotjen srpskog i jugoslovenskog glumišta Mila Kurić. Upravo iz razloga da pozorište sačuva svoju autonomiju. Tako je bilo i nadalje: 2. Festival (2021) je otvorila teatrolog iz Bugarske – Vasilka Bumbarova; 3. Festival (2022) je otvorio akademski slikar, scenograf, kostimograf Radovan Jokić, pomoćnik ministra kulture i informisanja za sa-vremeno stvaralaštvo.

Baš kao i na prvom, i na ostala dva festivala, aktuelna gradonačelnica Niša Dragana Sotirovska, se, u ime osnivača, obratila u fokus pozorišta. Na ovom mestu valja istaći da je gradonačelnica, u punom kapacitetu ličnog i profesionalnog autoriteta, podržala razvoj Festivala. Isto važi i za aktuelni saziv Skupštine grada, kao osnivača Narodnog pozorišta Niš.

Od 2021. Savet festivala radi u sledećem sastavu: predsednik – prof. dr Duško Ljuštin, Zagreb; članovi: dr Miroslav Radonjić, teatrolog, Novi Sad; Vasilka Bumbarova, teatrolog, Sofija; mr Dejan Lilić, prvak drame, Skoplje; Miloš Latinović, književnik i dramski pisac, i, po službenoj dužnosti – mr Dragana Sotirovska, gradonačelnica Niša, i mr Spasoje Ž. Milovanović, teatrolog, dir. NP Niš i koselektor Festivala.

„Teatar na raskršću“ ima za cilj promovisanje balkanskog kulturnog prostora, države Srbije i Grada Niša kao mesta raskršća evropskih i svetskih puteva i jačanje međunarodne kulturne razmene, promovisanje pozorišne umetnosti i stvara-laca, razmenu ideja, pozorišnih praksi i posvećenje izazovima i perspektivama savremenog pozorišta.

Festival daje priliku da se sve estetske, kul-turološke i svake druge sličnosti i različitosti ispolje u svom punom kapacitetu i bez ikakvih ograničenja. Duboko sam uveren da su naše različitosti najveća blagodet. Posebno nakon iskustava koje imam kroz četvorogodišnji život i rad u Kanadi, gde se različi-tost podrazumeva i promoviše.

Na Festivalu učestvuju pozorišta iz Srbije, Tur-ske, Grčke, Severne Makedonije, Bugarske, Rumunije, Madarske, Albanije, Crne Gore, Italije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije po pozivu, a na osnovu selekcije. Maksimalan broj takmičarskih predstava jeste osam.

Festival se održava svake godine od 11. do 19. marta. Svečano otvaranje Festivala je 11. marta, na Dan NP Niš, kada se izvodi premijerna predstava pozorišta van takmičarskog programa. Na-žlost, zbog pandemije korone, Festival nije održan 2020., iako je bio pripremljen. Naredna dva festi-vala (2021, 2022) održana su u izmenjenom ter-minu, septembar, opet usled pretnji od pandemije. I u 2023. Festival će biti održan od 4. do 13. septembar. Ovog puta razlog je daleko lepsi – u toku je izgradnja Male scene Narodnog pozorišta Niš.

Vidljivost i umrežavanje

Od 2022. Festival ima status manifestacije od kulturnog značaja za grad Niš.

Festival, kao i većina drugih, ima takmičarski i prateći program. Imat će žiri, kritičare, teatrologe, goste, prijatelje, medijsku pomoć itd. I pre i posle svega ima svoju publiku. Dominan-tno, 92%, finansira se iz budžeta grada Niša. Ali Festival i rad pozorišta mogu da pomognu i sve druge državne i nedržavne institucije, privredni subjekti, organizacije, pojedinci itd. Naravno, pod uslovom, da nisu u sukobu sa zakonom.

Program i budžet sva tri Festivala, baš kao i program i budžet rada Narodnog pozorišta Niš za 2019, 2020, 2021. i 2022, pa i predlog za moj izbor za upravnika Pozorišta, jun 2018, jednoglasno je usvojila Skupština grada Niša. I pozicija i opozicija. Ovo posebno naglašavam, jer živimo u vremenu opšte podelje i ostrušćenosti.

Sva tri festivala su održana, pored sredstava osnivača, i uz finansijsku i svaku drugu podršku tadašnjeg Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, od 2023. Ministarstvo kulture, te čitavog niza prijatelja pozorišta. Sve informacije mogu se pronaći na sajtu Narodnog pozorišta Niš www.narodnopozeristenis.rs.

Festival je, u ove tri godine, na različite načine i sa velikim uspehom realizovao svaku od prethodno nabrojanih načela i prepo-stavki. Vidljivost Narodnog pozorišta Niš i grada Niša porasla je nebrojano puta. Kako je na-glasio, sada, dr Dejan Petković, jednostavnim

pretraživanjem internet rezultata dolazimo do oko 800.000 pregleda na ciriličnom i latiničnom pismu, oko 40.000 na engleskom jeziku itd. Ovome treba pridodati pojavljuvanja i tekstove u elektronskim i pisanim medijima u više od 1.000 vesti, reportaža, prikaza itd. u Srbiјi, regionu, ali i u Kanadi, Americi, Francuskoj, Češkoj, Litvaniji, Letoniji. Ovolika vidljivost svakako je dodatno umnožila kulturni turizam koji daje pun doprinos prezentaciji Niša na najbolji mogući način.

Svemu ovome treba pridodati i intenzivno umrežavanje Narodnog pozorišta Niš sa ostalim pozorištima. Upravo zahvaljujući Festivalu Narodno pozorište Niš je, zajedno sa teatrima iz Bugarske, Rumunije, Severne Makedonije, Litvanije, Letonije, Poljske, Češke, Portugalije, Rusije, pokrenulo teatarsku mrežu „7+“. Festival je postao deo Asocijacije regionalnih pozorišnih festivala; uradena je koprodukcija sa teatrima iz Plevena (Bugarska) i Arada (Rumunija) predstave „Čudo svetog Georgija“, koja je nakon premijera u ova tri grada imala učešće i na nekoliko međunarodnih festivala, na koji-m je ovečana nagradama.

Konačno ili na početku – svaki saradnik i gost Narodnog pozorišta Niš i festivala „Teatar na raskršću“ je pozvan iz najčistijih umetničkih razloga, bez ikakvog ograničenja. Jedini uslov je da nikog ne ugrožava ni na koji način. Politički teatar postoji samo u granicama teatarskog dejstva. Sve ostalo je teatralizacija društva.

I na kraju, mada nikako ne na poslednjem mestu, naprotiv, istakao bi da svoj ne-merljivi doprinos pozorišnom životu južno od Beograda, a time i cele Srbije, daju ša-bačko „Pozorišno proleće“, užički „Bez prevoda“, smederevski „Tvrđava teatar“ i „Nušićevi dani“, požarevački „Dani Milivoja Živanovića“, jagodinski „Dani komedije“ i drugi a koji imaju i izuzetan, poseban značaj za sredinu u kojoj se odvijaju.

Spasoje Ž. Milovanović
(predsednik Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije i Upravnik NP Niš)

TAKMIČARSKI FESTIVALI JUŽNO OD BEOGRADA:

Pozorišno proleće, Šabac
JPF „Bez prevoda“, Užice
Tvrdava teatar, Smederevo
Nušićevi dani, Smederevo
Glumačke svečanosti „Dani Milivoja Živanovića“, Požarevac
JoakimInterFest, Kragujevac
Medunarodni lutkarski festival „Zlatna iskra“, Kragujevac
Dani komedije, Jagodina
Festival prvoizvedenih predstava, Aleksinac
Dani Zorana Radmilovića, Zaječar
Festival malih formi, Zaječar
Borini pozorišni dani, Vranje
Bucini dani, Aleksandrovac
Festival predstava za decu i mlade profesionalnih pozorišta Srbije „Mali Joakim“
Zimski pozorišni festival za decu, Aleksinac
Pozorišni festival za decu „Zaječar“, Zaječar

REVIJALNI FESTIVALI

Milijini dani, Kruševac
Festival predstava za decu i mlade „Kruška“, Kruševac
Revija predstava za decu „Čarolija“, Užice

ODRŽANA GODIŠNJA SKUPŠTINA UNIJE TEATARA EVROPE

Plemenita ideja da se uticajna evropska pozorišta udruže u jedan pozorišni savez kako bi doprineli izgradnji Evrope vodila je Đorda Strelera ka osnivanju Unije teatara Europe 1990. godine. Kada se 2006. Jugoslovensko dramsko pozorište priključilo ovom savezu, izgledalo je da je postmiloševičevska Srbija zakoračila ka Evropi a da je kultura u tome predvodi. Kako god bilo, od tada JDP redovno učestvuje u radu UTE. Narodno pozorište Severne Grčke u Solunu bilo je domaćin ovogodišnje Generalne skupštine Unije teatara Evrope, koja je održana krajem aprila. Na Skupštini su učestvovali direktori i umetnički direktori najznačajnijih evropskih teatara iz Italije, Poljske, Portugalije, Izraela, Mađarske, Luksemburga, Rumunije, Bugarske...

Prema rečima direktorke JDP-a Tamare Vučković Manojlović, ako ima nečeg dobrog što nam je ostalo iz doba korone, onda su to česti onlajn-kontakti između kolega iz različitih sredina. „Svakako da ništa ne može da se uporedi sa neposrednim susretima, ali je ova skupština mnogo jednostavnije tekla jer postoji kontinuitet komunikacije.“ Ona je primetila i da odskoro teatri manje šalju osobe koje ih samo izveštavaju o toku susreta, a sve više učestvuju direktori i umetnički direktori koji u punom smislu mogu da zastupaju svoja pozorišta: „To je vrlo važno i utiče na efikasnost rada Unije, jer se na licu mesta mogu dogovoriti i doneti zajedničke odluke.“ Odnedavno je ona član Saveta UTE. Savet se redovno sastaje putem zuma. Posebno se razmatra kako da se popravi vidljivost Unije, kako u sredinama iz kojih su teatri članovi tako i u drugim delovima Evrope.

Na pitanje šta je dogovorenno na ovoj skupštini, T. Vučković Manojlović je re-

kla da se uspešan oblik saradnje između Narodnog pozorišta Katalonije iz Barcelone i JDP-a nastavlja novim koprodukcijama: „Paralelno sa nastankom predstave Vatre u režiji Karme Portačeli, na festivalu Finistera u Portu učestvovale su i dru-

Katalonsko pozorište još uvek nije primljeno u Uniju, ali sad aplicira i ulazi u proces. Kroz taj dugotrajan proces prošlo je Slovensko narodno gledalište iz Ljubljane i na ovogodišnjoj skupštini je primljeno u članstvo UTE. Uz Jugoslovensko dramsko, ovo je dru-

Posle festivala u Portu, članice UTE izvode svoje predstave na jesen na festivalu u Temišvaru. Ovaj rumunski grad u blizini granice sa našom zemljom proglašen je ovogodišnjom evropskom prestoničom kulture.

Tamara Vučković na Skupštini Unije teatara Evrope (UTE) u Solunu (foto JDP)

ge članice UTE sa koproducijskim predstavama. Sve češće se prave koprodukcije, a i računa se na inostranu publiku. Mada, koprodukcije nisu lako izvodljive, pogotovo je komplikovana razmena glumaca, zahteva veći organizacioni napor i izvesna dodatna sredstva.“

go pozorište s prostora bivše Jugoslavije koje je primljeno u prestižni savez. „Mi se ovome radujemo. Na osnovu dugogodišnjih kontakata i razmena predstava, mi smo upoznati sa radom SNG Ljubljana, ali je bilo potrebno da se i drugi članovi upoznaju sa njihovim repertoarom“, rekla je direktorka JDP.

Osim toga, JDP će razmeniti gostovanja sa Narodnim pozorištem Severne Grčke i Narodnim pozorištem „Sao Žao“ iz Porta, a JDP će gostovati i u Luksemburgu. Na grčki festival Dimitria, koji se održava u oktobru, pozvana je predstava Tit Andronik.

Jelena Kovačević Barać

Јован Стерија Поповић,

српски писац.

„Орак“ за г. 1890.

TEATAR JE LEK ZA BOLESTI MORALNE

LUDUS

LUDUS
Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Copyright@1992 Udruženje dramskih umetnika Srbije
Prvi broj objavljen 5. novembra 1992

Tiraž: 1100 primeraka

Izdaje
Udruženje dramskih umetnika Srbije
11158 Beograd, Studentski trg 13/VI

Telefoni: + 381 (0) 11/2631-522,
2631-592 i 2631-464
www.udus.org.rs, www.ludus-online.rs
e-mail: udus@udus.org.rs

Matični broj: 07067283
PIB 100040788

Tekući račun:
200-2711270101033-28
(Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd)

Predsednik
Nebojša Dugalić

Glavni i odgovorni urednik
Tatjana Nježić

Redakcija
Aleksandra Jakšić,
dr Jelena Kovačević Barać,
dr Ivan Medenica,
Aleksandar Milosavljević,
Olivera Milošević,
Vukica Strugar,
Snežana Trišić

Lektura
Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije
Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:
radmila.sandic@udus.org.rs

Dizajn LUDUSA
Đorđe Ristić

Redizajn LUDUSA
AXIS studio

Priprema i štampa
JP SLUŽBENI GLASNIK
BEOGRAD, Lazarevački drum 13-15

ISSN 0354-3137

9 770354 313002 >

Izdavanje ovog broja
Ludusa pomogli su

MINISTARSTVO
KULTURE
REPUBLIKE
SRBIJE

Београд
www.beograd.rs

SEKRETARIJAT
ZA KULTURU
GRADA BEOGRADA